

Ekspluatācijas modeļi

Cilvēku tirdzniecības tendences un
darbības veidi Somijā, Latvijā, Igaunijā,
Polijā un Ukrainā

Rediģēja:
Anna-Greta Pekkarinen
Anniina Jokinen

REDIĢĒJA:

Anna-Greta Pekkarinen & Anniina Jokinen

VALSTU KARTĒŠANA:

Somija: Anna-Greta Pekkarinen, Tiina Turunen, Riikka Huovinen, Saara Haapasaari, Anniina Jokinen & Natalia Ollus

Igaunija: Anna Markina, Laura Lajal & Kevin Reim

Latvija: Agnese Zile-Veisberga, Daiga Gavariņa, Jurijs Misjuns, Māris Indrikovs

Polija: Suzanne Hoff & Irena Dawid

Ukraina: Suzanne Hoff, Kateryna Cherepakha & Kiril Sharapov

Šo publikāciju finansēja Eiropas Savienības Iekšējās drošības fonds – Policija.

Publikācijas saturs atspoguļo tikai autora viedokli, par ko atbildību uzņemas tikai viņš/viņa. Eiropas Komisija neuzņemas nekādu atbildību par tajā ietvertās informācijas iespējamo izmantošanu.

EDITORIAL DESIGN:

Lea-Maija Laitinen
www.leamaija.works

ILLUSTRATIONS:

Freepik

ISBN: 978-952-7249-79-6 (PDF)

ISBN: 978-952-7249-80-2 (paperback)

ISSN: 2814-9106 (online)

ISSN: 2814-9092 (print)

Ministry of the Interior
Republic of Latvia

Lasītājam

ELECT THB projekta (Stiprināta tiesībsargājošo iestāžu sadarbība un pilnveidotas apmācības par cilvēku tirdzniecību) mērķis ir uzlabot cilvēku tirdzniecības seksuālai un darbaspēka ekspluatācijai identificēšanu un izmeklēšanu, kā arī veicināt sadarbību starp tiesībsardzības iestādēm un citām galvenajām iesaistītajām pusēm, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību Igaunijā, Latvijā un Somijā. To finansē Eiropas Savienības Iekšējās drošības fonds – Policija, granta līguma numurs: 101021497.

ŠĀ ZIŅOJUMA PAMATĀ ir trīs partnervalstīs – Igaunijā, Somijā un Latvijā –, kā arī Polijā un Ukrainā savāktie dati par cilvēku tirdzniecības veidiem, tendencēm un maršrutiem un iesaistītajām pusēm. Informācija ir apkopota, veicot dokumentu analīzi, kā arī intervijas un tikšanās ar dažādām galvenajām ieinteresētajām pusēm, piemēram, tiesībsardzības iestādēm, darba inspekcijām, NVO, arodbiedrībām utt. Informāciju par Igauniju, Somiju un Latviju apkopoja attiecīgie projekta partneri, bet informāciju par Poliju un Ukrainu – La Strada Poland, La Strada Ukraine un La Strada International. Katra struktūra ir atbildīga par savu darbu, tostarp, piemēram, par datu vākšanu un ziņošanu. Šajā ziņojumā apvienoti visi ziņojumi par konkrētām valstīm. Sagatavojot šo ziņojumu, tika izmantoti arī materiāli, kas iegūti izpētes vizītēs Polijā un Lietuvā (pēdējā no šīm vizītēm aizstāja plānoto vizīti Ukrainā, kas nebija iespējama kara dēļ).

Tā kā darba paketes mērķis bija apkopot aktuālo informāciju par šo procesu, izmantotie avoti ir daudzveidīgi un galvenokārt ietver plašsaziņas līdzekļu rakstus, gadījumu aprakstus, ziņojumus un intervijas, kā arī mazākā mērā akadēmiskus avotus. Pētnieki ir piedalījušies arī daudzās sanāksmēs, semināros un neformālās diskusijās, kurās tiesībsardzības un citas iestādes ir runājušas par tēmām, kas saistītas ar šo ziņojumu. Šajā ziņojumā nav iekļauta konfidenciāla informācija.

Saturs

Lasītājam	4
1. Ievads	8
1.1 Paskaidrojošā informācija	9
1.2 Mērķa grupa	10
1.3 Galvenie jēdzieni	11
2. Cilvēku tirdzniecības statistika	12
2.1 Krimināltiesību sistēmas statistika	13
2.2 Upuru statistika	15
3. Darbaspēka tirdzniecība	18
3.1 Upuri un maršruti	20
3.2 Maksa par darbā pieņemšanu un starpnieki	21
3.3 Patvēruma meklētāju un migrantu bez dokumentiem ekspluatācija	25
3.4 Sociāli atstumto personu ekspluatācija	30
3.5 Darbs mājās	32
3.6 Ekspluatācijā izmantotās shēmas	33
4. Cilvēku tirdzniecība seksuālas izmantošanas nolūkā	48
4.1 Upuri un maršruti	49
4.2 Vervēšana un ekspluatācija	52
4.3 Psiholoģiskā piespiešana un traumas saikne	56
4.4 Seksuālā izmantošana tiešsaistē un ar tehnoloģiju palīdzību	58
4.5 Bērnu tirdzniecība	60
4.6 Piespiedu laulības	62
5. Globālie notikumi: COVID-19 pandēmija un Krievijas iebrukums Ukrainā	64
5.1 Krievijas iebrukums Ukrainā	65
5.2 COVID-19 ietekme	69
6. Modeļu analīze	72
7. Kopsavilkums: Ekspluatācijas modeļi	78
Literatūra un avoti	84

Ievads

1.1 Paskaidrojošā informācija

CILVĒKU TIRDZNICĪBA LIELĀKOTIES ir slēpta noziedzības izpausme. Piemēram, Somijā ir aplēsts, ka līdz pat 90% cilvēku tirdzniecības noziegumu netiek atklāti (Yle, 23.03.2021). Tieši šī iemesla dēļ kopējais priekšstats par šo parādību ir ierobežots, turklāt to ietekmē arī tas, ka noziedznieki pastāvīgi meklē jaunas metodes un veidus, kā veikt savas darbības.

Kopš ELECT THB projekta sākuma ir notikuši neparedzēti notikumi ar globālu ietekmi. COVID-19 pandēmija ietekmēja cilvēku pārvietošanos un, iespējams, izraisīja izmaiņas likumpārkāpēju darbības veidos, kā arī cilvēku tirdzniecības un ekspluatācijas gadījumu atklāšanā. Tomēr pagaidām nav daudz zināms par pandēmijas ilgtermiņa ietekmi uz cilvēku tirgotāju un starpnieku darbības veidiem vai izmantotajiem maršrutiem. Turklāt 2022. gadā Krievijas iebrukuma Ukrainā rezultātā strauji mainījās Eiropas ģeopolitiskā situācija. Ņemot vērā notiekošo karu, šajā ziņojumā īpaša uzmanība ir pievērsta Ukrainas bēgļu ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riskam.

Šajā ziņojumā aplūkotajām valstīm ir kopīgas, bet arī atšķirīgas iezīmes. Somija cilvēku tirdzniecības noziedzības ziņā galvenokārt ir galamērķa valsts, savukārt Igaunija, Latvija, Polija un Ukraina ir izcelsmes, tranzīta un galamērķa valstis. Atšķiras arī šo valstu iedzīvotāju skaits, darba tirgus un sociālās aizsardzības pasākumi. Tipisko upuru profili dažādās valstīs ir atšķirīgi – no pašu pilsoņiem

līdz darba migrantiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem bez dokumentiem.

Attiecībā uz darbaspēka ekspluatāciju visās valstīs ir konstatēts, ka jo īpaši darba ņēmēji migranti var saskarties ar ekspluatatīvu darbā pieņemšanas un nodarbināšanas praksi, jo īpaši zemu apmaksātā un mazkvalificētā darbā. Noziedznieki izmanto dažādas likumīgas un nelikumīgas shēmas, lai slēptu savas darbības, un dažas no tām ir aprakstītas šajā ziņojumā. Attiecībā uz seksuālo izmantošanu arvien lielāku nozīmi iegūst internets un tehnoloģijas, vēl jo vairāk COVID-19 pandēmijas dēļ, kas ierobežoja ceļošanu un personīgos kontaktus un ļāva izmantot jaunus veidus neaizsargātu personu vervēšanai, kontrolei un ekspluatācijai.

1.2 Mērķa grupa

ŠI ZIŅOJUMA MĒRĶIS ir sniegt jaunāko informāciju par aktuālajām cilvēku tirdzniecības tendencēm Somijā, Igaunijā, Latvijā, Polijā, Igaunijā, Polijā, Ukrainā un Somijā, kā arī izcelt cilvēku tirgotāju izmantotos darbības veidus, jo īpaši darba un seksa tirdzniecības noziegumos. Visā ziņojumā mēs cenšamies izcelt interesantus piemērus no dažādām valstīm, lai sniegtu ieskatu par cilvēku tirdzniecības modeļiem un izmantotajām metodēm.

Ziņojuma galvenā mērķgrupa:

- Tiesībaizsardzības iestāžu pārstāvji, jo īpaši amatpersonas, kas izmeklē cilvēku tirdzniecības lietas, izmeklēšanas vadītāji, citi policijas darbinieki, kuri saskaras ar cietušajiem no mazaizsargātām grupām.
- Prokurori
- Tiesneši
- Darba inspektori
- Nodokļu iestāžu pārstāvji, jo īpaši tie, kas veic pārbaudes un specializējas ēnu ekonomikas jautājumos.
- Uzņēmumu, darba devēju asociāciju, kā arī arodbiedrību un NVO pārstāvji, kas palīdz cilvēku tirdzniecības un ar to saistītu noziegumu upuriem.

1.3 Galvenie jēdzieni

DARBA EKSPLUATĀCIJA attiecas uz situāciju, kad darba devējs pakļauj darba ņēmēju sliktiem darba apstākļiem, piemēram, pārāk ilgas darba stundas, nepietiekams atalgojums, darbs nedrošā vai citādi sliktā vidē utt., un darba ņēmējam ir maz iespēju mainīt situāciju. Atkarībā no situācijas nopietnības un tās kopuma darbaspēka ekspluatācija var būt darba tiesību pārkāpums, bet smagas ekspluatācijas gadījumos – cilvēku tirdzniecība.

PIESPIEDU DARBS ir darbs vai pakalpojums, ko persona ir spiesta darīt, draudot ar sodu. Dažās valstīs piespiedu darbs ir krimināli sodāms kā atsevišķs nodarījums. Dažās valstīs tas ir viens no ekspluatācijas veidiem likumā par cilvēku tirdzniecību, bet citās valstīs tas nav skaidri minēts Krimināllikumā.

CILVĒKU TIRDZniecība PIESPIEDU DARBAM ir smaga darbaspēka ekspluatācijas forma, lai gūtu finansiālu labumu. Parasti cilvēku tirdzniecības upuri piespiedu darbam ir spiesti strādāt ilgas darba stundas ar mazu atalgojumu vai bez tā, viņi var tikt ļaunprātīgi izmantoti, viņiem var tikt draudēts, viņi var tikt turēti parādu verdzībā, un viņu pārvietošanās brīvība var tikt ierobežota.

CILVĒKU TIRDZniecība SEKSUĀLAS EKSPLUATĀCIJAS NOLŪKĀ var izpausties kā personas piespiešana nodarboties ar prostitūciju, personas ekspluatācija seksa industrijā vai cita veida seksuāla izmantošana. Starp cietušajiem ir visu dzimumu personas, bet lielākā daļa ir meitenes un sievietes. Cilvēks vienlaikus var tikt pakļauts dažādiem cilvēku tirdzniecības veidiem, kas nav nekas neparasts, piemēram, ekspluatācijā, kas notiek masāžas salonā, kur darbinieks var būt cilvēku tirdzniecības upuris gan piespiedu darba, gan seksuālās ekspluatācijas nolūkā.

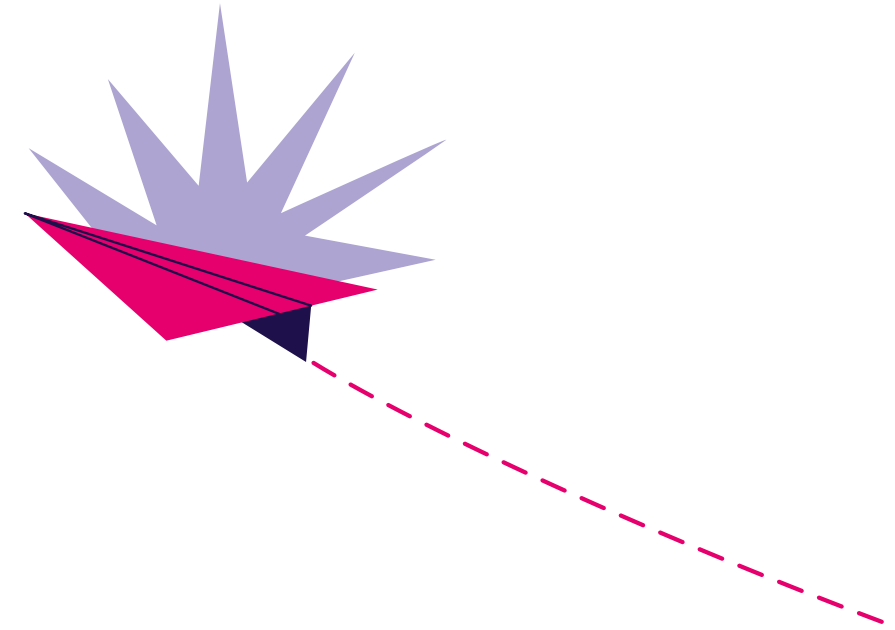
KRĀPNIECISKA MANIPULĒŠANA ir personas pierunāšana iesaistīties seksuāla rakstura pakalpojumu sniegšanā vai prostitūcijā, un sutenerisma gadījumā trešā persona gūst finansiālu labumu no citas personas ienākumiem, ko tā gūst no seksuāla rakstura pakalpojumiem vai prostitūcijas. Krāpniecisku manipulēšanu un/vai sutenerismu, un to smagākās formas dažkārt izmanto kā paralēlus noteikumus lietās, kas saistītas ar cilvēku tirdzniecību seksuālas ekspluatācijas nolūkā.

MODUS OPERANDI jeb darbības veids attiecas uz metodi, veidu vai modeli, kādā tiek izdarīts noziegums.

Cilvēku tirdzniecības statistika

Cilvēku tirdzniecība parasti ir slēpts noziegums. Par lielāko daļu noziegumu iestādēm netiek ziņots, tāpēc tie netiek atklāti. Daudzās valstīs nav pieejami visaptveroši statistikas dati par cilvēku tirdzniecību, bet dažādas iestādes un NVO, kas darbojas šajā jomā, vāc savus datus.

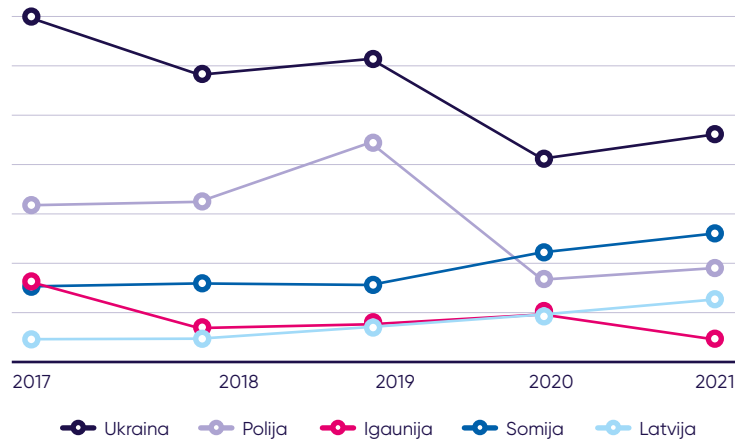

2.1 Krimināltiesību sistēmas statistika

TURPINĀJUMĀ SNIEGTIE STATISTIKAS dati atspoguļo cilvēku tirdzniecības un cilvēku tirdzniecības pastiprinošos apstākļos tendences, ko konstatējušas tiesībsardzības iestādes katrā valstī. Svarīgi norādīt, ka rādītāji nav salīdzināmi un tos nevajadzētu citēt, jo dažādās valstīs vai pat vienas valsts ietvaros atkarībā no gada ir izmantotas dažādas metodes un kritēriji (piemēram, vai aprēķinos redzami rezultāti ir upuru skaits vai gadījumu skaits). Turklāt tiesībsardzības iestāžu konstatēto gadījumu skaits lielākoties atspoguļo cilvēku tirdzniecības gadījumu atklāšanai pieejamās prasmes un resursus un neatspoguļo faktisko noziedzības izplatību, jo lielākā daļa cilvēku tirdzniecības noziegumu paliek slēpti. Tomēr statistika var sniegt aptuvenu priekšstatu par cilvēku tirdzniecības noziegumu identificēšanas attīstību laika gaitā. Dažādu valstu dati ir attēloti vienā grafikā, lai ietaupītu vietu.

1. GRAFIKS

Krimināltiesību nodrošināšanā iesaistīto pušu ziņojumi par cilvēku tirdzniecības tendencēm 2017.–2021. gadā

¹ Policijas sniegtie dati par identificētajiem upuriem Ukrainā. Avoti: ASV Valsts departamenta 2018. gada Cilvēku tirdzniecības ziņojums; Ukraina; Ukrainas Valsts tiesu administrācija; Ukrainas Iekšlietu ministrija; Ukrainas iestāžu ziņojums GRETA 2020; Ukrainas Valsts policijas ziņojums.

² Latvijā identificēti cietušie. Avoti: Valsts policija, Centrs MARTA, Patvēruma «Drošā māja»

³ Igaunijas policijas konstatētie cilvēku tirdzniecības, cilvēku tirdzniecības atbalstīšanas vai nepilngadīgo tirdzniecības gadījumi. Avots: Igaunijas Tieslietu ministrija.

⁴ Upurus identificējusi Polijas valdība (valsts policija un valdes apsardze). Avoti: Atbilde no Polijas uz GRETA 2021; ASV Valsts departamenta 2022. gada Cilvēku tirdzniecības ziņojums; Poland.

⁵ Somijas iestādēm paziņotie cilvēku tirdzniecības gadījumi. Avots: Somijas oficiālā statistika: Statistika par pārkāpumiem un piespiedu pasākumiem. Publicēts 2023. gada 1. februārī, skatīts 2023. gada 30. janvārī.

	2017	2018	2019	2020	2021
Ukraina¹	346	291	306	205	229
Latvija²	24	23	38	48	61
Igaunija³	78	32	37	46	23
Polija⁴	155	162	221	82	94
Somija⁵	74	79	79	109	129

1. TABULA Valstu iestāžu dati par cilvēku tirdzniecības gadījumiem/ upuriem, 2017–2021. gads.

PĒDĒJOS GADOS LATVIJĀ un Somijā cilvēku tirdzniecības noziegumu atklāšanas rādītāji ir palielinājušies, bet Ukrainā, Igaunijā un Polijā – samazinājušies. Visā Eiropas Savienībā 2021. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu reģistrēto cilvēku tirdzniecības upuru skaits palielinājās par 10 % (Eurostat, 2023). Jaunākajā ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas biroja Globālajā ziņojumā par cilvēku tirdzniecību (2023) par 2020. gadu norādīts, ka identificēto cilvēku tirdzniecības gadījumu skaits pasaulē ir samazinājies, iespējams, ar COVID-19 saistīto pārvietošanās un uzņēmējdarbības ierobežojumu dēļ. Tā kā daudzas valstis ir saskārušās ar grūtībām cīņā ar pandēmiju, līdz ar to, iespējams, ir mazāk resursu cilvēku tirdzniecības noziegumu atklāšanai un upuru identificēšanai (UNODC, 2023). To, šķiet, apstiprina fakts, ka atklāto upuru skaits ir samazinājies, jo īpaši valstīs ar zemiem un vidējiem ienākumiem. Daži cilvēku tirdzniecības veidi, iespējams, ir pārcēlušies arī uz slēptākām vietām. (Ibid.)

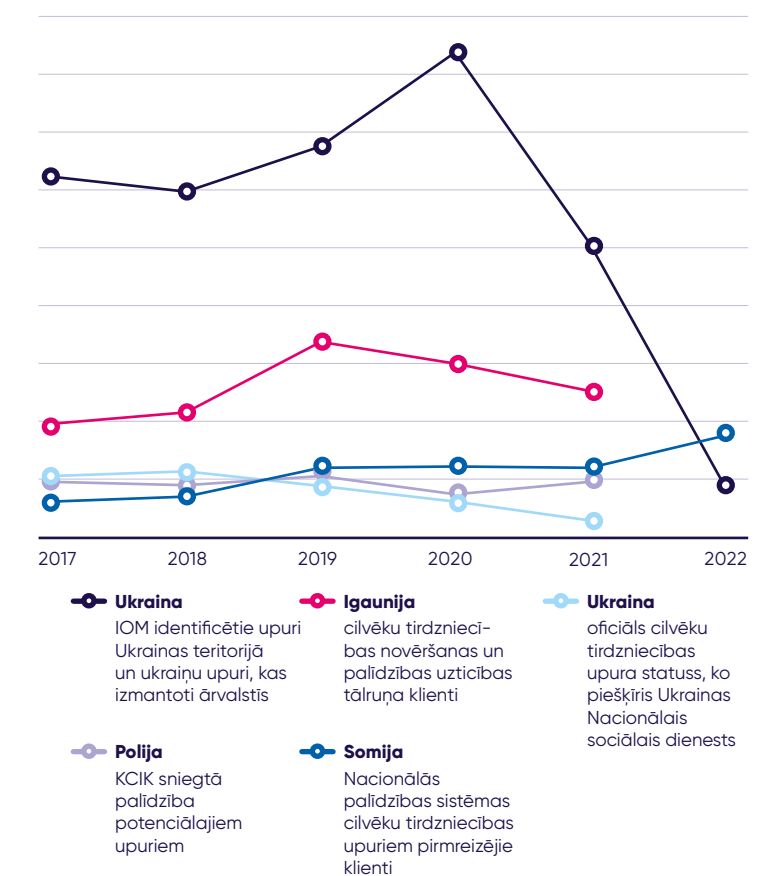
Saskaņā ar Somijas policijas sniegto informāciju ciešāka sadarbība starp iestādēm ir ļāvusi labāk identificēt un izmeklēt darbaspēka ekspluatācijas gadījumus, kas atspoguļojas pēdējo četru gadu laikā

pieaugušajā pastiprinātās darba diskriminācijas gadījumu skaitā (Tax Administration, 2023a). Tomēr notiesājošo spriedumu skaits par cilvēku tirdzniecību (vainu pastiprinošos apstākļos) visās piecās šajā ziņojumā iekļautajās valstīs ir diezgan zems.

2.2 Upuru statistika

VĒL VIENS SVARĪGS informācijas avots par cilvēku tirdzniecības situāciju dažādās valstīs ir statistika par identificēto vai sākotnēji identificēto/potenciālo cilvēku tirdzniecības upuru skaitu. To visbiežāk sagatavo un apkopo NVO, cietušo dienesti vai iestādes, kas ir atbildīgas par palīdzības sniegšanu cilvēku tirdzniecības upuriem.

ES līmenī 2021. gadā uz vienu miljonu iedzīvotāju bija vidēji 16 reģistrēti cilvēku tirdzniecības upuri (Eurostat, 2023). No šajā ziņojumā iekļautajām valstīm Latvija un Somija bija valstis ar visaugstākajiem rādītājiem – attiecīgi 32 un 26 reģistrēti upuri uz vienu miljonu iedzīvotāju. Augstāki rādītāji var atspoguļot iestāžu spējas identificēt upurus.

2. GRAFIKS Cilvēku tirdzniecības tendences, pamatojoties uz upuriem, kas saņēmuši valsts/ nevalstisko organizāciju palīdzību 2017.–2021. gadā

2. TABULA Klientu dati no organizācijām, kas sniedz palīdzību cilvēku tirdzniecības upuriem, 2017–2021. gads.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Igaunija: Igaunijas Sociālās apdrošināšanas pārvaldes uzturētā Cilvēku tirdzniecības novēršanas un palīdzības cietušajiem tālruna klienti ⁶	377	433	679	608	505	
Somija: Jauni Valsts palīdzības sistēmas tirdzniecības upuriem klienti ⁷	127	163	229	247	243	367
Polija: KCIK sniegtā palīdzība potenciālajiem upuriem ⁸	187	181	226	166	210	
Ukraina: SMO identificētie upuri Ukrainas teritorijā un Ukrainas upuri, kas ekspluatēti ārzemēs ⁹	1 245	1 192	1 345	1 680	1 010	179
Ukraina: Ukrainas Nacionālā sociālā dienesta piešķirtie oficiālie cilvēku tirdzniecības upura statusi ¹⁰	198	221	185	134	64	

⁶ Igaunijas Tieslietu ministrija

⁷ Valsts palīdzības sistēma cilvēku tirdzniecības upuriem 2021; 2022; 2023

⁸ Atbilde no Polijas uz GRETA 2021; ASV Valsts departamenta 2022. gada Cilvēku tirdzniecības ziņojums: Polija

⁹ Ukrainas SMO sniegtie dati 2022. gadā

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Pasaulē cilvēku tirdzniecības upuri seksuālai izmantošanai un darbaspēka ekspluatācijai tiek atklāti vienādā proporcijā (abos gadījumos ~39 % no visiem atklātajiem upuriem) (UNODC 2023, XV).

PĒC 2017. GADA Somijā, Igaunijā un Ukrainā katru gadu atbalstīto upuru skaits ir palielinājies, bet Igaunijā un Ukrainā no 2021. gada šis skaits ir samazinājies. To upuru skaits, kuriem sniegta palīdzība Valsts konsultāciju un intervences centrā cilvēku tirdzniecības upuriem (KCIK) Polijā, gadu gaitā ir bijis diezgan stabils. No 2000. līdz 2022. gadam Ukrainas SMO ir sniegusi palīdzību gandrīz 19 500 Ukrainas cilvēku tirdzniecības upuriem. Šis rādītājs ietver arī Ukrainas un ārvalstu valstspiederīgos, kuri par cilvēku tirdzniecības upuriem kļuvuši Ukrainas teritorijā (N=1 595).¹¹ SMO identificēto upuru skaits Ukrainas teritorijā un ārvalstīs ekspluatēto ukraiņu upuru skaits 2022. gadā strauji samazinājās.

Eurostat (2023) statistika par reģistrēto cilvēku tirdzniecības upuru īpatsvaru pēc ekspluatācijas veida liecina, ka seksuālā ekspluatācija joprojām ir visbiežāk identificētais ekspluatācijas veids ES (55,7 % gadījumos)¹², lai gan tās izplatība ir mazāka nekā 2008. līdz 2019. gadā. Kopā ekspluatācijas upuri piespiedu darbam vai pakalpojumu sniegšanai veidoja 28,5 % no visiem reģistrētajiem upuriem. Citos nolūkos (tostarp krāpšanās ar pabalstiem, noziedzīgas darbības, ubagošana un orgānu tirdzniecība) izmantoto upuru īpatsvars 2021. gadā bija 15,8 % (Eurostat, 2023.).

2021. gadā divas trešdaļas no reģistrētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem bija sievietes un meitenes, savukārt sieviešu īpatsvars starp aizdomās turētajiem cilvēku tirgotājiem bija 20,5%. Kopā 44% no visiem reģistrētajiem cietušajiem bija ziņotājas valsts pilsoņi, 15% – citas ES valsts pilsoņi, bet 41% – trešās valsts pilsoņi. Latvijā, Lietuvā un Polijā lielākā daļa cietušo bija ziņotājas valsts pilsoņi, savukārt Somijā tas bija daudz retāk, kā arī Igaunijā, kur vairāk vai mazāk visi reģistrētie cietušie bija no valstīm ārpus ES. (Ibid.)

Saskaņā ar Eurostat datiem 2021. gadā divas trešdaļas reģistrēto cilvēku tirdzniecības upuru bija sievietes un meitenes, savukārt sieviešu īpatsvars starp aizdomās turētajiem tirgotājiem bija 20,5%. Kopā 44% no visiem reģistrētajiem upuriem bija ziņotājvalsts pilsoņi, 15% bija no citas ES valsts, un 41% no trešās valsts ārpus ES.

3

Darbaspēka tirdzniecība

Darbaspēka ekspluatācija un tirdzniecība notiek visā pasaulē, un tās saknes meklējamas globālajā bagātības un varas nevienlīdzībā. Ekspluatāciju padara iespējamu un faktiski arī likumīgu pastāvošā darba prakse, kas jo īpaši ietekmē darba ņēmējus migrantus (Ollus, 2016).

DARBASPĒKA EKSPLOATĀCIJU VAR raksturot kā ekonomiskas peļņas motivētu korporatīvo noziegumu veidu, kurā gan apzināti, gan neapzināti piedalās arī likumīgi uzņēmumi (Jokinen & Ollus, 2019), ekspluatējot darbiniekus, var gūt lielu peļņu, bet varbūtība, ka vainīgais tiks pieķerts vai sodīts, ir diezgan maza.

Tirgotāju un ekspluatatoru uzņēmējdarbības modeļus parasti veido divi peļņas gūšanas veidi: izmaksu samazināšana un ieņēmumu gūšana (Allain et al., 2013). Darbaspēka izmaksas tiek samazinātas, piemēram, nepietiekami maksājot vai ieturot algu, liekot cietušajiem strādāt nepamatoti ilgas darba stundas vai izvairoties no nodokļu, sociālo un veselības iemaksu maksāšanas. Ieņēmumi tiek gūti, iekasējot maksu no upuriem, piemēram, maksu par darba vietas nodrošināšanu, un pieprasot, lai upuri maksā pārāk lielas summas par transportu, mājokli, pārtiku un nepieciešamo darba aprīkojumu un instrumentiem (Allain et al., 2013; CSD, 2019a). Turklāt tiek apgalvots, ka darbaspēka tirdzniecības operācijām, šķiet, ir vajadzīgi mazāki sākotnējie ieguldījumi salīdzinājumā ar cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai, taču abas var nodrošināt ievērojamu peļņu noziedzniekiem (CSD, 2019a).

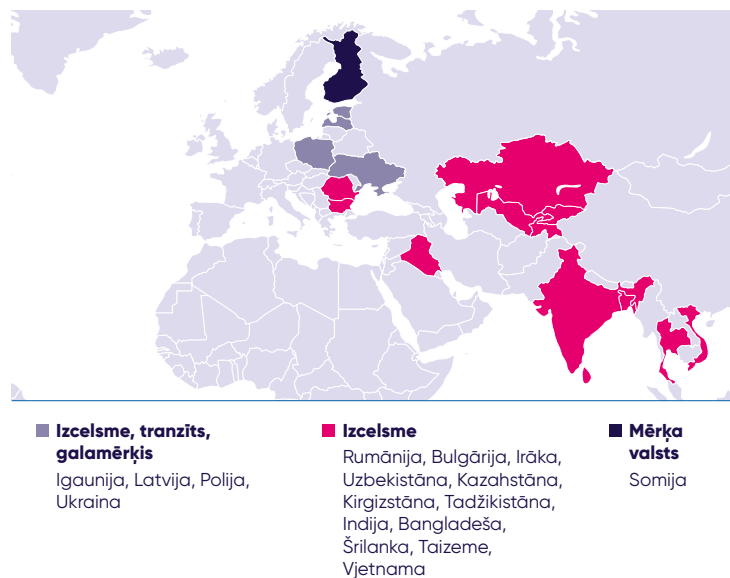
Darbaspēka ekspluatācija var notikt jebkurā nozarē. Piecās, projektā iekļautajās, valstīs ir atklāti gadījumi tādās jomās vai nozarēs kā būvniecība, lauksaimniecība, restorāni, tīrīšana, kuģu būvētavas, ražošanas, automašīnu mazgāšana, meža ogu vākšana, manikīru saloni un SPA. Parasti šīs nozares ir darbaspēka ietilpīgas, un tajās ir nepieciešams elastīgs, mazkvalificēts darbaspēks.

3.1. Upuri un maršruti

PIECĀS PĒTĪTĀJĀS VALSTĪS darba ekspluatācijā cietušie migranti galvenokārt ir no Austrumeiropas (piemēram, Ukrainas, Krievijas, Baltkrievijas, Rumānijas, Bulgārijas), Vidusāzijas (piemēram, Kazahstānas, Kirgizstānas, Tadžikistānas, Uzbekistānas) un Dienvidaustrumāzijas (piemēram, Taizemes, Indijas, Nepālas, Vjetnamas). Cietušie no kaimiņvalstīm pārsvarā ceļo pa sauszemes ceļiem, izmantojot autobusu vai vilcienu, vai arī prāmi starp Somiju un Igauniju, bet citādi pārsvarā tiek izmantoti lidojumi. Zemāk redzamajā kartē (1.attēls), kas izveidota šī ziņojuma vajadzībām, attēlotas valstis, kas sniedz priekšstatu par cilvēku tirdzniecības ceļiem, piemēram, uz Somiju, Igauniju un Latviju. Lai atšķirtu šajā ziņojumā aplūkotās valstis, Ukraina, lai gan tā lielā mērā ir izcelsmes valsts, šeit ir grupēta kopā ar Igauniju, Latviju un Poliju.

1. ATTĒLS Dažas no galvenajām darbaspēka tirdzniecības upuru izcelsmes valstīm, kas identificētas Somijā, Igaunijā, Latvijā, Polijā un Ukrainā.

SASKAŅĀ AR EUROSTAT datiem (2023) Latvija un Polija ir starp valstīm, kurās lielākā daļa cilvēku tirdzniecības upuru ir attiecīgās valsts pilsoņi, nevis migranti (vairāk nekā 90% Latvijā un vairāk nekā 70% Polijā). Kartē iekļautās valstis, izņemot Somiju, ir arī darbaspēka tirdzniecības izcelsmes valstis. Igaunijas, Latvijas un Polijas upuru galamērķi bieži vien ir Rietumeiropa un Ziemeļeiropa, tostarp, piemēram, Vācija, Norvēģija, Zviedrija, Somija un Apvienotā Karaliste. Ukrainu ekspluatācijas gadījumi ir konstatēti visās minētajās valstīs, kā arī, piemēram, Krievijā, Ķīnā un Tuvajos Austrumos.

Saskaņā ar Somijā veiktajām izpētēm, tai skaitā dažādām intervijām, secināts, ka, piemēram, cilvēki no Centrālās un Dienvidaustrumāzijas, saskaras ar paaugstinātu darba ekspluatācijas risku.

Kā norādīja viens no Somijas intervētajiem, jo zemāki ienākumi ir izcelsmes valstī, jo lielāka iespēja, ka darba ņēmējs neziņos par negodīgu attieksmi un samierināsies ar situāciju, jo tā jebkurā gadījumā ir labāka nekā viņa izcelsmes valstī. Valodas barjerai ir ietekme, jo ir ļoti grūti iejaukties situācijā, ja nav kopīgas valodas. Kopumā arī bijušās padomju valstis tika uzskatītas par augstāka riska valstīm.

Lai gan Polijā ir palielinājies viesstrādnieku skaits, joprojām ārkārtīgi trūkst darbaspēka. Daļēji tas skaidrojams ar to, ka liels skaits poļu pamet valsti, lai strādātu ārzemēs. Pēdējos gados ir palielinājies darba atļauju izsniegšanas skaits ārvalstniekiem, tostarp darba ņēmējiem no Āzijas. Āzijas darba ņēmēju situācijai valstī ir pievērsta ierobežota uzmanība. Tomēr Polijā ir konstatēta jauna tendence, kas saistīta ar no Latīņamerikas iebraukušo personu darbaspēka ekspluatāciju. Daudzi migranti strādā kā pāsnodarbinātie, kas nodrošina mazu aizsardzību, jo uz tiem neattiecas Darba kodekss, t. i., netiek nodrošināta darba aizsardzība, darba samaksas aizsardzība vai tiesības uz atvaļinājumu (Muraszkiewicz, 2020: 38).

Pirms kara Ukrainā lielākā daļa Igaunijā notikušo darba ekspluatācijas gadījumu bija saistīti ar ukraiņu vīriešu darba ņēmēju ekspluatāciju. Tagad, kā ziņots, situācija ir krasi mainījusies. Ukraiņu strādnieki lielākoties baidās zaudēt darbu, jo tie, kas Igaunijā ir strādājuši jau pirms kara 2022. gadā, ir sastapušies ar darba devēju draudiem, ka viņus "nosūtīs uz karu". Pēdējā laikā Igaunijā ir ieradusies viesstrādnieki no Vidusāzijas valstīm, īpaši no Uzbekistānas un Tadžikistānas. Darba ņēmēji bieži ierodas Igaunijā ar tūristu vīzām un bez darba atļaujām. Viņi strādā bez līguma, un viņiem maksā skaidrā naudā, kas apgrūtina pierādījumu iegūšanu par darbaspēka ekspluatāciju. Papildu darba ņēmēju neaizsargātība ietver vājas igauņu vai krievu valodas zināšanas vai to trūkumu, kā arī neuzticēšanos varas iestādēm, tāpēc maz ticams, ka viņi vērsīsies pēc palīdzības policijā.

3.2. Maksa par darbā pieņemšanu un starpnieki

ĻAUNPRĀTĪGA VERVĒŠANA IR viens no galvenajiem darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riska faktoriem. Migrējošos darba ņēmējus var pieņemt darbā pats darba devējs vai starpnieks.

Tas, vai maksa par darbā pieņemšanu ir likumīga vai nelikumīga, dažādās valstīs ir atšķirīgs. Vairākās starptautiskās pamatnostādnes un principos¹³ ir izklāstīti godīgas darbā pieņemšanas prakses nosacījumi, taču tie nav juridiski saistoši.

¹³ SDO godīgas vervēšanas principi; SMO IRIS ētiska darbā pieņemšanas iniciatīva; Dakas principi cienpilnai migrācijai; Principi «Darba devējs maksā»

Lai gan no darba ņēmējiem var sagaidīt, ka viņi paši samaksās par vīzām vai ceļa biļetēm uz galamērķa valsti, kā ekspluatējošu vervētāju un darba devēju modus operandi daudzās valstīs ir identificēta pārmērīgu vai izdomātu darbā pieņemšanas maksu iekasēšana, kas bieži noved pie darba ņēmēju parādiem.

Kopumā darbā pieņemšanas prakse dažādās valstīs ir atšķirīga. Dažās valstīs, piemēram, Vidusāzijas un Dienvidāzijas valstīs, vervēšana lielā mērā balstās uz personīgajiem tīkliem, piemēram, radniekiem un paziņām. Uzticība tiek veidota, izmantojot šīs saites un mutiskas vienošanās, nevis līgumus vai vervēšanas/darba amatpersonas.

Saskaņā ar Helsinku policijas departamenta cilvēku tirdzniecības nodaļas datiem lielākā daļa migrējošo darba ņēmēju no tā sauktajām jaunattīstības valstīm maksā vervēšanas maksu, lai nokļūtu Somijā (Helsinki Police Department, 2022). COVID-19 pandēmijas laikā šīs maksas ir palielinājušās un bieži vien svārstās no 10 000 līdz 25 000 EUR. 2022. gadā tika konstatēts, ka aptuveni 400 cilvēki ir maksājuši vervēšanas maksu, kas aptver gandrīz visas cilvēku tirdzniecības izmeklēšanas, kurās upuri tika vervēti no ārvalstīm. Bieži vien pārmērīgās vervēšanas maksas tiek izmeklētas kā daļa no cilvēku tirdzniecības lietas, taču ir izmeklēti arī gadījumi, kas saistīti ar augļošanu vainu pastiprinošos apstākļos. (Iltalehti, 3.2.2023.)

GADĪJUMA PIEMĒRS

Ekspluatācija Somijas lauksaimniecības nozarē

2022. GADĀ TIKĀ uzsākta kriminālizmeklēšana lauksaimniecības nozarē Nārpio pilsētā, kur aizdomās turētie starpnieki no vairākiem desmitiem vjetnamiešu viesstrādnieku prasīja 10 000–20 000 eiro, lai iegūtu darbu siltumnicu nozarē Somijā. Pēc ierašanās valstī strādnieki tika izmitināti pārpildītos, izolētos dzīvokļos, un viņiem bija maz iespēju mainīt savus dzīves un darba apstākļus. Izmeklēšanā ir iesaistīts vjetnamiešu pāris un divi vietējie siltumnicu uzņēmēji, kā arī vairāki desmiti citu aizdomās turamo. (Yle, 17.2.2022; Yle, 1.4.2022; Yle, 14.4.2022; Yle, 17.11.2022.)

POLICIJA ARĪ PABEIDZA pirmstiesas izmeklēšanu par cilvēku tirdzniecību tajā pašā teritorijā. Cilvēku tirdzniecības lietā siltumnicu uzņēmējs un viņa vjetnamiešu līdzinātājs tiek turēti aizdomās par mēģinājumu atrast un nogādāt kādu personu no Vjetnamas uz Somiju, lai siltumnicu uzņēmējs to seksuāli izmantotu. Abi aizdomās turētie noliedz savu vainu cilvēku tirdzniecībā. (Helsingin Sanomat, 26.4.2023.)

Latvijā ir konstatēti gadījumi, kad trešo valstu darba ņēmēji ir bijuši spiesti maksāt maksu par darbā iekārtošanas pakalpojumiem, ceļot, ka tā segs vīzu, ceļošanas dokumentus, uzturēšanās atļaujas un citus dokumentus, kas nodrošina likumīgu nodarbinātību valstī. Tiek noformēta tikai vīza un ceļojuma biļete, bet pēc ierašanās Latvijā tiek iekasēta papildu maksa, kas parasti tiek ieturēta tieši no algas par citu dokumentu (pases, uzturēšanās atļaujas u.c.) noformēšanu, no kuriem lielu daļu darbinieki paši nekad nesaņem. Personas ierodas Latvijā ar derīgiem un normatīvajam regulējumam atbilstošiem darba līgumiem, bet nereti tie tiek pārslēgti, aizbildinoties ar dažādām izmaiņām. Jaunie līgumi ir Latviešu valodā un darba ņēmējiem tie jāparaksta bez paskaidrojuma vai tulkojuma viņiem saprotamā valodā.

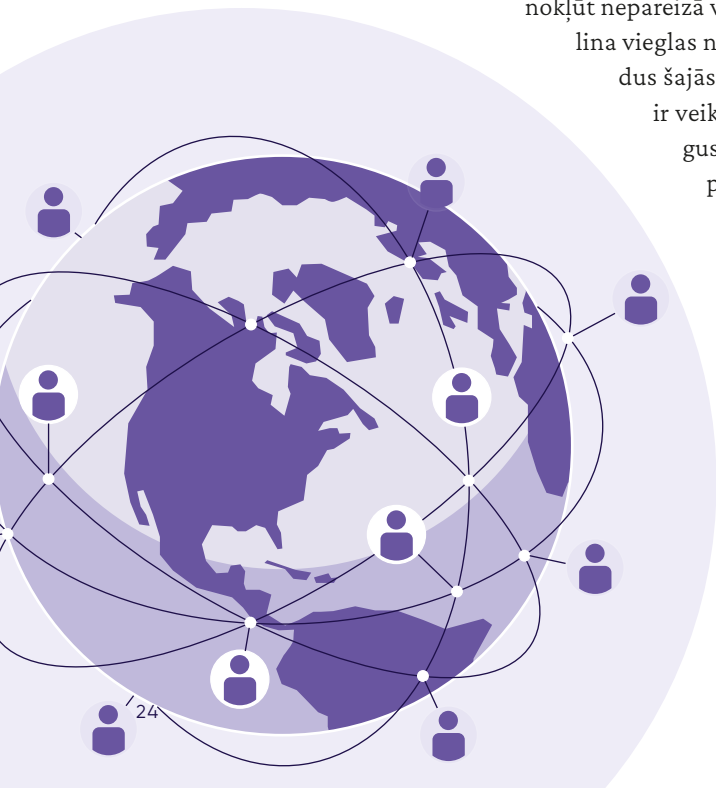
Cilvēku tirdzniecības upuri, kuriem tiek sniegta palīdzība Polijā, ir vervēti, izmantojot vervēšanas tīmekļa vietnes, tiešsaistes sludinājumus un dažādus sociālo mediju kanālus. La Strada Polija ir ziņojusi par gadījumiem, kad cilvēki tika pieņemti darbā tiešsaistē darbam, kas nepastāvēja vai kura nosacījumi krasi atšķīrās no reklamētajiem – pat oficiāli reģistrētos un/vai licencētos uzņēmumos. Kopumā ir pierādījumi par cilvēku tirgotāju no vairākām Eiropas valstīm modus operandi, kad tiek veidoti maldinoši vai pilnīgi viltoti darba sludinājumi par darbu ar augstu atalgojumu, bezmaksas transportu, bezmaksas izmitināšanu un prēmijām, bet netiek prasītas īpašas prasmes vai valodas zināšanas. Papildus darba sludinājumu vietnēm sludinājumi tiek publicēti arī grupās sociālajos plašsaziņas līdzekļos, kas mēdz būt slikti moderēti (GRETA, 2022: 35–36.).

Dažādās Eiropas valstīs ir novērots risks, ka Ukrainas darba ņēmēji maksā dažādas nelikumīgas darbā pieņemšanas maksas. Faktiski jau 2018. gadā Ukrainas valdība pieņēma jaunus licencēšanas nosacījumus (Rezolūcija "Par grozījumiem nodarbinātības ārvalstīs starpnieku saimnieciskās darbības licencēšanas nosacījumos", Nr. 140). Tajā ir ietverta detalizēta informācija par to, kas darba devējiem jāiekļauj darba līgumā, piemēram, par darba apstākļiem, algu, ieturējumiem no algas, darba laiku un pārtraukumiem, kā arī par līguma ilgumu un izbeigšanu. Licencēšanas nosacījumu mērķis bija aizsargāt to ukraiņu tiesības, kuri meklē likumīgu darbu ārzemēs, un novērst ar nodarbinātību saistītas krāpšanas gadījumus. (GRETA 2020.)

2022. gada septembrī tika pieņemti tiesību akti, kas aizliedz darbā iekārtošanas uzņēmumiem iekasēt maksu no personām, kuras meklē darbu ārzemēs.¹⁴

¹⁴ Verkhovna Rada of Ukraine (n.d.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2623-20#Text>

2022. gadā tika ziņots, ka Ukrainas policija uzrauga un izmeklē formālus un neformālus darbā pieņemšanas tīklus, tostarp uzņēmumus, kas reklamē darba vietas ārzemēs. Informācija par darbā iekārtošanas aģentūru skaitu Ukrainā nav viegli pieejama, tāpat kā dati par to, vai tās ir vai nav bijušas iesaistītas ekspluatācijā vai cilvēku tirdzniecībā. Ukrainas kara bēgļus ir vervējušas arī aģentūras dažādās ES valstīs. Turklāt valdību un bēgļu padomju īstenotās vervēšanas iniciatīvas ir nodrošinājušas zema riska darbā pieņemšanas iespējas uzņemošajās valstīs. Tomēr kopš ukraiņu bēgļu ierašanās Igaunijā tiek ziņots, ka "aizdomīgi vīrieši" apgrozās ukraiņu izmitināšanas vietās un piedāvā bēgļiem darbu. Igaunijas pakalpojumu sniedzējs, kas palīdz cilvēku tirdzniecības upuriem, norādīja, ka ukraiņi var nejauci nokļūt nepareizā vietā ar nepareiziem cilvēkiem, kurus vilina vieglas naudas apsolījums. Policija ir veikusi reidus šajās vietās, un pašas izmitināšanas iestādes ir veikušas pasākumus, lai novērstu aizdomīgus darba sludinājumus un ziņotu iestādēm par jebkādu būtisku informāciju. Arī Igaunijas Sociālās apdrošināšanas pārvalde ir iekļāvusi tēmu par cilvēku tirdzniecību savās informatīvajās nodarbībās ar bēgļiem. (Delfi.ee 2022.)

GADĪJUMA PIEMĒRS

Maksa par pieņemšanu darbā viltus darbvietās Somijas uzņēmumos

SOMIJAS ZIŅU AĢENTŪRAS STT žurnālists no Somijas izlikās par ukraiņu bēgli un pieteicās iespējami viltus darbam Somijā, kas tika piedāvāts Ukrainas darbā iekārtošanas tīmekļa vietnēs. Lielākajai daļai šajās vietnēs piedāvāto darbvietu nebija nepieciešama iepriekšēja darba pieredze vai somu valodas zināšanas, taču alga bija laba, un bija piedāvājumi ar bezmaksas izmitināšanu un ikdienas ēdināšanu. Daži piedāvājumi bija saistīti ar izdomātiem uzņēmumiem, bet citos bija izmantoti labi zināmi Somijas uzņēmumu nosaukumi, piemēram, Valio, Paulig, Luhta, Sinebrychoff un Huhtamäki. (Yle, 22.3.2022.)

ŽURNĀLISTS SAZINĀJĀS AR dažiem vervēšanas aģentiem šajās vietnēs. Daži darbinieki neatbildēja pēc tam, kad viņiem tika lūgta sīkāka informācija par konkrēto darbu. Daži aģenti, pirms sākt darbā pieņemšanas procesu vai atbildēt uz jebkādiem jautājumiem, pieprasīja arī iepriekšēju samaksu par darbā pieņemšanu 300 eiro apmērā. Turklāt viņi pieprasīja darba meklētāja pases kopiju darbā pieņemšanas līgumam. Pēc šī līguma parakstīšanas pretendents tika solīts konkrētais darbs, par kuru iepriekš nebija pieejama nekāda informācija. (Yle, 22.3.2022.)

3.3 Patvēruma meklētāju un migrantu bez dokumentiem ekspluatācija

PATVĒRUMA MEKLĒTĀJI UN migranti bez dokumentiem ir neaizsargāti pret darbaspēka ekspluatāciju, jo viņi var justies spiesti pieņemt darba piedāvājumu ar sliktiem noteikumiem un nosacījumiem (piem., Ollus & Jokinen, 2013). Migranti bez dokumentiem bieži nevēlas ziņot pat par nopietnu vardarbību un ekspluatāciju, jo tas var izraisīt viņu deportāciju. Cilvēkiem, kuri šķērsojuši robežu nelegālā ceļā, iespējams, ir nācies maksāt tūkstošiem eiro kontrabandistiem un citiem starpniekiem, kas var padarīt viņus neaizsargātus pret turpmāku ekspluatāciju, lai samaksātu parādus. Piemēram, 2021. gadā tūkstošiem cilvēku sāka ierasties uz Lietuvas robežas ar Baltkrieviju, lai meklētu patvērumu ES. Amnesty International (2022) ir veikusi tūkstošiem interviju

ar bēgļiem un migrantiem, kuri 2021.–2022. gadā šķērsoja robežu no Baltkrievijas uz Lietuvu, un ir ziņojusi par dažādām problēmām uz robežas, sākot no vardarbīgas atspiešanas līdz seksuālai vardarbībai un tiesiskuma un tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamības trūkumam. Šāda pieredze var palielināt personas neaizsargātību pret cilvēku tirdzniecību.

Somijā 40% (147 personas) no visiem cilvēku tirdzniecības upuriem, kas 2022. gadā tika uzņemti valsts palīdzības sistēmā (N=367), bija patvēruma meklētāji (National Assistance System for Victims of Human Trafficking, 2023). No Somijā ekspluatētajām personām (N=236) 12% jeb 28 personas bija patvēruma meklētāji – šie dati liecina, ka lielākā daļa upuru, kas ir patvēruma meklētāji, ir cietuši no cilvēku tirdzniecības savā mītnes valstī vai tranzītā uz Somiju. Kopā 10% jeb 25 personas no Somijā ekspluatētajām personām bija bez dokumentiem (Ibid.).

GADĪJUMA PIEMĒRS

Ekspluatācija tīrīšanas nozarē Somijā un Igaunijā

HELSINGIN SANOMAT (5.7.2020) rakstā par darbaspēka ekspluatāciju Somijas tīrīšanas nozarē tika minēti vairāki patvēruma meklētāju ekspluatācijas piemēri. Vienā no gadījumiem darbinieki vasaras brīvlaikā veica periodisku skolu un bērnu dārzu telpu uzkopšanu diennakts maiņās. Darba dienas bija tik garas, ka daži strādnieki pārtraukumos gulēja darba vietā. Viņu saņemtais atalgojums bija zems (t. i., neatbilda nostrādātajām stundām) un neregulārs, un daži vispār nesaņēma atalgojumu.

DARBA DEVĒJS DARBA ņēmējiem draudēja un lika viņiem noticēt, ka viņam ir labi sakari ar imigrācijas iestādēm un policiju un ka viņš var panākt darba ņēmēju izraidīšanu no valsts. Kā stāstīja viens no apkopējiem, viņa darba devējs īpaši vēlējās pieņemt darbā migrantus ar ierobežotām valodu zināšanām un ierobežotiem kontaktiem Somijā, t. i., darbiniekus, kuri, visticamāk, bija mazāk informēti par Somijas darba tiesību aktiem un kuriem nebija citas iespējas atrast darbu. (Helsingin Sanomat, 5.7.2020.) Rakstā migrējošie darba ņēmēji tīrīšanas

uzņēmumu darba devējus bieži raksturoja kā vīrieti ar migrantu izcelsmi, kurš nodarbojās ar darbinieku pieņemšanu darbā un darba uzraudzību, un somu partneri, kurš bija atbildīgs par klientiem un dokumentu kārtošanu. Šajos uzņēmumos strādājošie bieži vien ir migranti, no kuriem daudzi Somijā ieradušies kā patvēruma meklētāji (Ibid.).

UZKOPŠANAS DARBI BIEŽI tiek uzticēti ārpakalpojumu sniedzējiem, un tie tiek veikti, kad telpas ir brīvas no citiem darbiniekiem. Parasti ir mazāk ārējo personu, kas varētu pamānīt pārkāpumus, un darbuzņēmējs var nezināt, kas faktiski veic darbu. Šajā nozarē tiek piekopta vēl kāda apšaubāma prakse, proti, darba ņēmējs vienas dienas laikā strādā vairākās mazās maiņās, bet par laiku starp maiņām viņam netiek samaksāts; maiņas ir pārāk īsas attiecībā pret darba apjomu, kas nozīmē, ka tīrīšana ilgst ilgāk, bet darba ņēmējam tiek samaksāts tikai par dažām stundām; netiek izmaksāta kompensācija par slimības dienām; un (fiktīvi) pašnodarbinātības līgumi (Helsingin Sanomat 5.7.2020). Darba devēji ir arī teikuši darba ņēmējiem bez dokumentiem un patvēruma meklētājiem: ja viņi piekritīs strādāt saskaņā ar prasībām, darba devējs palīdzēs viņiem saņemt uzturēšanās atļauju Somijā (Ibid.).

PAR LĪDZĪGU GADĪJUMU tika ziņots Igaunijā, kur migrējošie darba ņēmēji bija spiesti strādāt ilgas stundas (320 stundas mēnesī) uzkopšanas uzņēmumā par minimālu atalgojumu un bez aizsardzības vai pabalstiem. Darba devējs viņiem draudēja ar deportāciju. Darbs notika tirdzniecības centros, pasta nodaļās, noliktavās un ostās, dienas un nakts maiņās, dažkārt tikai ar vienu brīvu dienu nedēļā. Līgums bija tikai igauņu valodā, un darbiniekiem nebija zināšanu par Igaunijas darba tiesībām, tāpēc viņi nezināja savas darba ņēmēju tiesības. Ņemot vērā zināšanu trūkumu, kā arī finansiālo situāciju un augsto bezdarba līmeni dzimtenē, daudzi ar šiem apstākļiem samierinās. Daudzus cietušos atturēja bailes no darba devēja atriebības. Daudzi bija pametuši Igauniju, bet citi baidījās, ka bijušie darba devēji viņus nomelnos vai viņi zaudēs darbu.

Polijā migrējošie darba ņēmēji, jo īpaši no bijušajām Padomju Savienības valstīm, bieži strādā ar darba devēja "paziņojumu par nodomu nodarbināt", kas ļauj viņiem saņemt Polijas darba vīzu. Kā ziņots, tas rada atkarību starp darba ņēmēju un darba devēju, kas var radīt problēmas. Tajā pašā laikā daži eksperti ir ziņojuši, ka migrējošie darba ņēmēji var ierasties valstī ar paziņojumu, bet doties strādāt tieši pie cita darba devēja, kurš viņus nodarbina nelikumīgi. Ukrainas strādnieku arodbiedrība Polijā 2018. gadā aplēsa, ka 40% ukraiņu strādā ēnu ekonomikā, vīrieši bieži vien lauksaimniecībā un būvniecībā, bet sievietes – mājsaimniecības darbos (Muraszkiewicz, 2020: 41). Mājkaltpotājas, kuras formāli ir nodarbinātas pie viena darba devēja, bieži vien neregulāri strādā citās mājsaimniecībās. Šādas neoficiālas vienošanās nostāda darba ņēmēju nedrošākā situācijā, ko negodīgi darba devēji var izmantot savā labā. Nereti darba devēji neizmaksā pēdējā mēneša algu darbiniekiem, kuriem ir pagaidu vīza.

Kad Ukrainā sākās karš, ievērojams skaits migrantu no trešajām valstīm valstī uzturējās legāli. Tiek lēsts, ka Ukrainā dzīvo no 38 000 līdz 61 000 migrantu bez dokumentiem, no kuriem daļa pieder pie romu tautības un kuru skaits valstī sasniedz 400 000 cilvēku. Kopš kara sākuma trešo valstu valstspiederīgie un migranti bez dokumentiem ir saskārušies ar grūtībām izmantot savas tiesības un aizsardzības pasākumus, savukārt romi ir saskārušies ar diskrimināciju uz robežas bēgšanas laikā. Kā ziņots, ar šādiem šķēršļiem ir saskārušās arī bezvalstnieki, tostarp bijušie PSRS pilsoņi, kuri nav ieguvuši Ukrainas pilsonību (Hoff & de Volder, 2022: 9–10).

Kopš kara sākuma trešo valstu pilsoņi un nedokumentētie migranti ir saskārušies ar grūtībām savu tiesību nodrošināšanā un aizsardzībā.

Tas pats attiecas uz romu tautības cilvēkiem, kuri, bēgot no kara, ir saskārušies ar diskrimināciju uz robežas.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Gruzijas valstspiederīgo neregulāra nodarbinātība Igaunijas būvniecības nozarē

2023. GADA MARTĀ Igaunijas Policijas un robežsardzes pārvalde (PRP) pārbaudīja četrus būvlaukumus, kuros, kā zināms, strādāja migranti. Lai gan daudzi strādnieki aizbēga, 13 no viņiem tika notverti uz vietas, stāsta Dienvidu prefektūras Robežu un migrācijas uzraudzības dienesta vadītāja.

POLICIJA APLIECINĀJA, KA trīs Gruzijas pilsoņi ir strādājuši nelegāli, jo darba devējs nebija reģistrējis darbiniekus PRP reģistrā. Turklāt viens no darba ņēmējiem Igaunijā atradās nelegāli. Policija pret viņu uzsāka pārkāpuma procedūru, kuras rezultātā viņš tika deportēts un viņam tika noteikts aizliegums ieceļot Šengenas zonā uz 2 gadiem un 9 mēnešiem. (Lõuna-estlane, 2023.)

VĒL DIVĀM PERSONĀM tika anulētas vīzas, un tām bija jāatstāj valsts septiņu dienu laikā. Peters uzsvēra darba devēja lomu reģistrēt savus darbiniekus. Par nelegālu darbu migrējošam darba ņēmējam var tikt piemērots apcietinājums vai naudas sods līdz 1200 EUR, bet uzņēmumam – līdz 32 000 EUR. Ja darba devējs ir apakšuzņēmējs, galvenais darbuzņēmējs ir solidāri atbildīgs, piemēram, par izmaksām, kas saistītas ar neizmaksātās algas izmaksu un darbinieku atgriešanos mājās. (Ibid.)

LAI GAN RAKSTĀ nav sniegta konkrēta informācija par šo gadījumu, šķiet, ka sekas migrējošajiem darba ņēmējiem bija diezgan nopietnas, lai gan kā galvenā problēma tika minēta darba devēja nespēja reģistrēt darba ņēmējus attiecīgajā reģistrā. Informācija par iespējamām sankcijām darba devējam netika sniegta.

Ekspluatācijas risks ir novērots arī saistībā ar platformu darbu jeb "gabaldarbu ekonomiku" (CBSS TF-THB, 2022: 26; GRETA, 2022: 37). Personas apliecinātos dokumentus pārbauda reti, tāpēc ir iespējams, ka persona var strādāt ar svešu kontu. Konta īpašnieks saņem algu un tikai daļu no tās var nodot savam "apakšuzņēmējam". Tas ir identificēts kā modus operandi, kas veicina neregulāru darbu un darba ļaunprātīgu izmantošanu. Tomēr, tā kā konta īpašnieks pilnībā kontrolē otras personas finanses, pastāv arī cilvēku tirdzniecības risks. (GRETA, 2022: 37.)

Saskaņā ar nesen Somijā publicētu izmeklēšanas rakstu, tiek nomāti konti pārtikas kurjeru Facebook grupās (Helsingin Sanomat, 22.4.2023). Uzņēmumi ļauj saviem kurjeriem algot aizvietotājus, jo saskaņā ar likumu kurjeri ir pašnodarbinātas personas. Tomēr kopš 2019. gada Somijā ir konstatēti gadījumi, kad persona bez uzturēšanās vai darba atļaujas ir neregulāri strādājusi par pārtikas kurjeru, izmantojot citas personas kontu. Nopietnākajā no konstatētajiem gadījumiem apakšuzņēmējs uzņēmums ieveda divas personas no Nepālas, lai tās strādātu par kurjeriem Somijā. Personas strādāja ilgas darba stundas divus gadus, izmantojot apakšuzņēmuma līgumu. Kā ziņots, viņiem tika sniegta nepatiesa informācija, un pienācīgas algas vietā viņi saņēma tikai naudu, par kuru iegādāties pārtiku. (Ibid.)

3.4 Sociāli atstumto personu ekspluatācija

DARBINIEKUS BIEŽI VERVĒ, izmantojot tiešsaistes sludinājumus, tomēr personas, kas ir bezpajumtnieki vai cieš no atkarības no narkotiskajām vielām, joprojām tiek vervēti galvenokārt klātienē un izmantojot neformālus tīklus. Saskaņā ar Polijas iestāžu sniegto informāciju daži vervētāji īpaši orientējas uz sociāli nelabvēlīgā situācijā esošiem cilvēkiem, piemēram, cilvēkiem bez pajumtes vai nesen atbrīvotiem no cietuma, lai "piedāvātu viņiem labāku dzīvi". Pat ja piedāvātais darbs ir ārzemēs, vervētāji ir tautieši, tāpēc ir vieglāk izveidot uzticību un pārliecināt potenciālo upuri (Muraszkiewicz, 2020: 34). Turklāt, lai iegūtu lielāku varu pār cietušajiem, vainīgie var veicināt cietušo atkarību no vielām.

Latvijas lietās, kurās cietušie bija Latvijas valstspiederīgie, nozieguma izdarītāji gandrīz vienmēr ir izmantojuši cietušo psiholoģisko vai sociālekonomisko neaizsargātību, izvēloties personas, kuras uzskatīja par tādām, kuras ir viegli apmānīt, apmuļķot vai manipulēt, lai viņus ekspluatētu. Upuri var ciest, piemēram, no garīgās veselības problēmām, bezpajumtniecības vai sarežģītas atkarības no narkotiskajām vielām, tāpēc viņi var piekrist strādāt apmaiņā pret izmitināšanu un pārtiku. Kopumā ikvienam darba ņēmējam var būt grūti pamest ekspluatējošu situāciju, ja darbs ir piesaistīts mājokļa nodrošināšanai.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Latvijas kopiena personām ar atkarību no atkarību izraisošām vielām¹⁵

LATVIJAS IEDZĪVOTĀJI TIKA pieņemti darbā vietējā kopienā cilvēkiem ar atkarību no narkotiskajām vielām. Bija trīs dzīvojamās platības, kurās kopumā dzīvoja vairāk nekā 100 cilvēku. Upuriem tika apsoltā atkarības ārstēšana pēc darba kopienas principa. Organizācija, kas piederēja trim cilvēkiem, nebija oficiāli reģistrēta kā NVO vai sociālais uzņēmums. Vervētāji uzrunāja potenciālos upurus zupas virtuvēs un citās bezpajumtnieku pulcēšanās vietās un solīja naktsmītņi, ēdienu un ārstēšanos no vielām, izmantojot šo personu neaizsargātību un sociālo atstumtību. Dažus cilvēkus kopienās novirzīja arī viņu radnieki. (LSM, 15.7.2021.)

NONĀKOT MĪTNES VIETĀ, personās dzīvoja nolaistās un pārpildītās telpās, tāpat daļā telpu tika izvietotas videonovērošanas kameras. Ja darbs tika iekavēts, personas nesaņēma pārtiku. Viņi arī reti varēja sazināties ar ģimeni vai draugiem. Darbs notika lauksaimniecībā un mežsaimniecībā. Cietušie uz darba vietu tika nogādāti mikroautobusus ar aizsegtiem logiem, un viņiem nebija kontaktu ar vietējiem iedzīvotājiem. Organizācija bija noslēgusi vienošanos ar zemes/saimniecību īpašniekiem, ka nauda tiks izmaksāta organizācijas īpašniekiem, kuri pēc tam izmaksās algas strādniekiem. Patiesībā darbinieki nesaņēma nekādu algu, un naudu sadalīja organizācijas vadītāji. (LSM, 15.7.2021.)

POLICIJA UN DARBA inspekcija 2021. gadā pēc plašas sagatavošanās un pierādījumu vākšanas veica kopīgu operāciju kopienā. Tika iesaistīti arī pakalpojumu sniedzēji, lai cietušie varētu nekavējoties saņemt atbalstu. Lieta vēl nav izskatīta tiesā.

¹⁵ Kopsavilkums par ELECT_THB operatīvo apmaiņas vizīti Lietuvā, 2023. gada marts.

Ziņots arī par citiem gadījumiem, piemēram, par četriem Latvijas vīriešiem ar smagiem vielu lietošanas traucējumiem, kuriem tika solīts darbs Dānijā. Vācijā (ceļā uz Dāniju) vīriešiem tika nozagtas pasēs, kas tika izmantotas, lai dibinātu viltus uzņēmumus un ņemtu aizdevumus. Vīrieši tika atstāti Vācijā bez nekā, turklāt ir konstatēti gadījumi, kad sociāli atstumti Latvijas iedzīvotāji ir vervēti piespiedu ubagošanai ārzemēs, piemēram, Polijā un Vācijā.

Attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo ekspluatāciju Latvijā starpnieki cenšas pieņemt darbā personas ar zemu izglītības un profesionālo prasmju līmeni un sliktu sociālo un ekonomisko stāvokli, piedāvājot labi apmaksātu darbu (1500–3000 EUR mēnesī) būvniecībā, lauksaimniecībā, ēdināšanā vai citā nozarē. Kad darbinieki ierodas Latvijā, darba devējs viņus informē, ka vakance vairs nav pieejama, un liek viņiem parakstīt citu, mazāk izdevīgu līgumu, kurā darbinieks apņemas veikt darbu, kuram viņš nav kvalificēts.

Tad darba devēji pauž neapmierinātību ar darbu, nemaksā algas vai maksā mazāk, nekā paredzēts. No algas var ieturēt arī mākslīgas sankcijas vai naudas sodus.

3.5 Darbs mājās

EKSPLUATĀCIJA MĀJSAIMNIECĪBAS DARBOS jeb mājkalpība ir cilvēku tirdzniecības veids, ko ir ļoti grūti atklāt, jo darbs tiek veikts privātās mājsaimniecībās. Turklāt darbs mājsaimniecībā pēc būtības ir slēpts nodarbinātības veids, un daudzās valstīs tas bieži ir daļa no ēnu ekonomikas. Tas, ka darbs notiek ārpus redzesloka, izolē darba ņēmējus un padara viņus – parasti sievietes – neaizsargātākus pret vardarbību un ekspluatāciju nekā citus darba ņēmējus ņēmējus. (OSCE, 2014: 13.)

Ekspluatācijas situācija mājkalpotāju sektorā piecās analizētajās valstīs ir atšķirīga, un kopumā trūkst informācijas par šo darbaspēka ekspluatācijas veidu. Somijas darba inspektori ir norādījuši, ka

potenciālā ekspluatācija šajā nozarē Somijā ir palikusi nepamanīta, arī salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm. Lielākā daļa pārbaužu tiek veiktas, pamatojoties uz dokumentiem, jo inspektoriem nav atļauts iekļūt mājsaimniecību telpās, izņemot gadījumus, kad ir pamats aizdomām, ka darbinieku dzīvība vai veselība ir apdraudēta, un uzraudzību nevar veikt citā veidā (Likums par darba drošības un veselības aizsardzības prasību izpildi un sadarbību darba drošības un veselības aizsardzības jomā darba vietās 44/2006). Kā norādīja aptaujātie darba inspektori, pārbaužu veikšanu apgrūtina arī tas, ka šajā nozarē nav viegli sazināties ar darbiniekiem vai sasniegt viņus. Šie darbinieki, iespējams, nezina, kādas tiesības ir viņiem kā darba ņēmējiem Somijā, tāpēc viņi paši var neziņot par iespējamām problēmām vai ļaunprātīgu izmantošanu. Tomēr līdz šim veiktajās pārbaudēs ir konstatētas problēmas uzkopšanas nozarē, kā arī daži nopietnāki ekspluatācijas gadījumi mājsaimniecības aprūpes darbā.¹⁶

3.6 Ekspluatācijā izmantotās shēmas

DARBA EKSPLUATĀCIJAS LIKUMPĀRKĀPĒJI bieži izmanto likumīgas uzņēmējdarbības struktūras un dažādas shēmas, lai no varas iestādēm slēptu savas nelikumīgās darbības. Tie var arī izvairīties no nodokļu un sociālo iemaksu maksāšanas, lai palielinātu savu peļņu. (Jokinen & Ollus, 2019: 21.) Profesionālā un organizētā noziedzība izmanto līdzīgu taktiku, lai slēptu noziedzīgi iegūto līdzekļu avotu. Naudas atmazgāšana tiek veikta, izmantojot likumīgu uzņēmējdarbību, čaulas un buferuzņēmumus, kā arī izmantojot platformu ekonomiku un virtuālās valūtas, lai sajauktu noziedzīgi iegūtos līdzekļus ar likumīgiem līdzekļiem. (Tax Administration, 2023a) Dažas no shēmām, kas saistītas ar darbaspēka ekspluatāciju, ir izklāstītas turpmākajās apakšnodalās.

¹⁶ Occupational Health and Safety in Finland (2022). Serious shortcomings in the working time records of foreigners working in private homes. <https://www.tyosuojelu.fi/web/en/-/serious-shortcomings-in-the-working-time-records-of-foreigners-working-in-private-homes>

Formāli viss var šķists legāli, proti, kā daļa no uzņēmumu biznesa struktūras un pasākumiem.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Aizdomas par cilvēku tirdzniecību būvniecības nozarē Somijā, Igaunijā un Latvijā

SOMIJAS NACIONĀLAIS IZMEKLĒŠANAS birojs un Igaunijas Nacionālā kriminālpolicija 2023. gada pavasarī pabeidza izmeklēšanu vērienīgā darbaspēka tirdzniecības lietā būvniecības nozarē. Igaunijā bāzēta organizācija, kas sastāvēja no dažādiem uzņēmumiem un noziedzīgai organizācijai piederošām fiziskām personām, maldināja vairākus desmitus darba ņēmēju no Igaunijas, Latvijas un Ukrainas, lai tie ekspluatētos apstākļos ierastos strādāt Somijā, un ieguva noziedzīgi iegūtus līdzekļus vairāk nekā 2,3 miljonu eiro apmērā. Organizācija centās slēpt noziedzīgās darbības, izveidojot atsevišķus uzņēmumus noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārskaitīšanai un slēpšanai. Turklāt aizdomās turētie noziedzīgās darbības centrā esošajā uzņēmumā iecēla Somijas izpilddirektoru, kuram faktiski nebija nekādu lēmumu pieņemšanas pilnvaru uzņēmumā. (NBI, 2023.)

KRIMINĀLIZMEKLĒŠANĀ TIKA NOSKAIDROTS, ka aizdomās turētie igauņi ar savu izveidoto uzņēmumu starpniecību pieņēma darbā simtiem strādnieku dažādiem darbiem būvniecības nozarē. Viņi maldināja un pievīla strādniekus, iedzina viņus parādos, daži saskārās arī ar vardarbību vai vardarbības draudiem. 21 identificētais cietušais strādāja sliktos darba apstākļos, garas darba dienas, bez iespējas atpūsties un ar mazu atalgojumu vai bez tā. Pretēji solītajam, pieņemot darbā, darba ņēmējiem bija jāmaksā par naktsmītnēm, aprīkojumu un darba apģērbu, turklāt darba devējs sodīja cietušos un ieturēja summas no algas par tādiem iemesliem kā prombūtne, slikti padarīts darbs vai telefona lietošana darba laikā. (Ibid.)

TURKLĀT DARBINIEKI TIKA reģistrēti norēķinu pakalpojumu uzņēmumā kā mazie uzņēmēji, nezinot par šo vienošanos vai mazās uzņēmējdarbības nozīmi. Patiesībā viņiem bija darba attiecības saskaņā ar darba tiesībām, un uzņēmumam bija pienākums nodrošināt viņiem attiecīgus darba apstākļus. Policija uzskata, ka aizdomās turamie organizēja līgumus par upuru darbu starp Somijas būvniecības uzņēmumiem un viņu

izveidotajiem atsevišķajiem uzņēmumiem, tādējādi gūstot no tā ievērojamu peļņu. Kopumā Somijas policija šajā lietā tur aizdomās 11 personas par 21 noziegumu, kas saistīts ar cilvēku tirdzniecību vainu pastipriņošos apstākļos, un vienu noziegumu, kas saistīts ar nodarbinātības pensiju apdrošināšanas iemaksu krāpšanu vainu pastipriņošos apstākļos. Desmit aizdomās turētie ir no Igaunijas un viens no Somijas. (Ibid.)

Darbinieku norīkošana darbā

DARBINIEKU NORĪKOŠANA ATTIECAS uz praksi, kad "darba devējs nosūta darbinieku uz laiku veikt darbu citā ES dalībvalstī saskaņā ar pakalpojumu līgumu, norīkojumu grupas iekšienē vai izīrēšanu, izmantojot pagaidu aģentūru"¹⁷. Norīkošanu darbā reglamentē ES direktīva par darba ņēmēju norīkošanu darbā¹⁸. Tomēr krāpnieciskas norīkošanas shēmas var tikt izmantotas, lai iegūtu elastīgu darbaspēku un nepietiekami atalgotu darbiniekus, pamatojoties uz zemāku algu līmeni nosūtītājvalstī. Tās arī apgrūtina iestāžu iespējas atklāt un iejaukties situācijā, kā arī var sarežģīt izmeklēšanas procesu.

Somijā norīkotie darba ņēmēji visbiežāk tiek nodarbināti būvniecības nozarē, kur norīkošana bieži vien balstās uz apakšuzņēmuma līgumu vai līdzīgu vienošanos starp Somijas un ārvalstu uzņēmumu (Jokinen et al., 2011: 24). Saskaņā ar Finnwatch (2022: 6) datiem pirms Ukrainas kara sākuma bija palielinājies ukraiņu un baltkrievu celtnieku bez tiesībām strādāt nodarbināto skaits. Minētie gadījumi ietvēra ukraiņu nodarbināšanu caur Igauniju, izmantojot viltus darba ņēmēju norīkošanas shēmu (Yle, 28.9.2020), lai gan darba ņēmējus bez atļaujas ir nodarbinājuši arī tieši Somijas uzņēmumi. Darba ņēmēji no tādām valstīm kā Ukraina, Uzbekistāna un Kirgizstāna ir nosūtīti uz Somiju caur Poliju, Latviju un Igauniju. Tomēr, ņemot vērā izmaiņas to politikā, lielie Somijas būvniecības uzņēmumi mūsdienās nodarbina samērā nelielu daļu norīkoto darba ņēmēju no trešajām valstīm. Tādēļ rodas jautājums, vai negodīgi starpnieki un apakšuzņēmēji nav atraduši jaunus, inovatīvus veidus, kā slēpt migrējošo darba ņēmēju ekspluatāciju, iespējams, izmantojot, piemēram, mikro uzņēmējdarbības veidus, kā norādīts nākamajā nodaļā.

Kopš 2015. gada Polija piedāvā vieglāk pieejamu darba vīzu Armēnijas, Baltkrievijas, Gruzijas, Gruzijas, Moldovas, Krievijas un Ukrainas pilsoņiem, kas, iespējams, veicina to, ka daudzi trešo valstu pilsoņi tiek norīkoti darbā ES valstīs tieši caur Poliju. Valstīs ir ieviesta prakse, lai ierobežotu darba ņēmēju norīkošanu darbā gadījumos, kad darba ņēmējs faktiski nestrādā un nav strādājis nosūtītājvalstī. Piemēram, pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā kāda poļu uzņēmuma nolīgtie ukraiņu aprūpētāji bieži tika norīkoti darbā Vācijā un citās ES valstīs¹⁹. Tomēr, ja darba ņēmējs Polijā bija nodzīvojis mazāk nekā piecus gadus, viņam bija nepieciešama atsevišķa vīza, lai tiktu likumīgi norīkots uz Vāciju. Lai gan darba ņēmēji faktiski var legāli strādāt Polijā, uz Vāciju norīkotie darba ņēmēji var tikt izraidīti ar ieceļošanas aizliegumu, jo viņiem nav Vācijas vīzas.

¹⁷ Kopsavilkuma ziņojums «Norīkošanas tiesību projekta» (Postcare), Marek Benio, Eiropas Darba mobilitātes institūts, Krakova, 2022. gada augusts (publikācija gaidāma).

¹⁸ Parasti darba ņēmēja uzturēšanās atļauja nosaka jomu, kurā viņš var strādāt (Regional State Administrative Agency, 2023).

¹⁹ Tostarp šantāža, izmantojot upuru kaifoto, t. i., seksuāla izspiešana.

Piespiedu vai fiktīva pašnodarbinātība

PIESPIEDU VAI FIKTĪVA PAŠNODARBINĀTĪBA ir situācija, kad darba apstākļi atgādina darba attiecības, bet darba ņēmējs oficiāli ir pašnodarbinātais un tādējādi atbildīgs par riskiem un pienākumiem, kas saistīti ar pašnodarbinātību. Tajā pašā laikā de facto darba devējs var samazināt izmaksas un ignorēt noteikumus un pienākumus, kas saistīti ar darbinieka pieņemšanu darbā.

Fiktīva pašnodarbinātība ir izteikta tendence Somijas kontekstā, kas jo īpaši ietekmē dažas nozares, piemēram, būvniecību un tīrīšanu. Eksploatācijas izmantotāji un veicinātāji var īstenot piespiedu vai fiktīvas pašnodarbinātības shēmas, lai gūtu finansiālu peļņu, ātri vai uz īsu laiku iegūtu elastīgu darbaspēku vai izvairītos no birokrātijas, vieglāk nodarbinot nedeklarētus darba ņēmējus vai legālus darba ņēmējus, izmantojot rēķinu izrakstīšanas uzņēmumus (Tax Administration, 2022a). Eksploatējamā persona var pieņemt samaksu par darbu, pat ja tā ir zemāka par likumā un koplīgumā noteikto minimumu, vai piekrist shēmai, lai saņemtu uzturēšanās atļauju (Ibid.). Ziņots, ka darba inspekcijas iestādēm bieži nākas novilkt robežu starp nodarbinātību un uzņēmējdarbību, kā arī dažādas iestādes, kas veic kontroles pasākumus, ir atklājušas darba attiecības, kuras darba devēji ir mēģinājuši maskēt kā uzņēmējdarbību (Tax Administration, 2023b).

Somijā darba ņēmēji parasti ir reģistrēti kā tā sauktie mazie uzņēmēji, kas nozīmē, ka viņi ir pašnodarbinātas personas, bet viņiem nav sava uzņēmuma. Mazie uzņēmēji parasti izraksta rēķinu klientam, izmantojot rēķinu izrakstīšanas pakalpojumu uzņēmumu (Tax Administration, 2022b). Rēķinu konta izveidei nav nepieciešams personīgs apmeklējums, tāpēc to var veikt trešā persona, ja tās rīcībā ir nepieciešamā informācija, lai gan daudzi rēķinu izrakstīšanas uzņēmumi ir centušies to novērst, pieprasot stingru elektronisko identifikāciju no personām, kas reģistrējas konta izveidei (sk., piemēram, UK-KO.fi, 2023).

Tomēr iestādes un prakses speciālisti ir ziņojuši par gadījumiem, kad darba ņēmējs nav zinājis par savu uzņēmēja statusu un/vai darba devējs viņu ir maldinājis, liekot parakstīt komisijas līgumu, nevis darba līgumu (Tax Administration, 2022c; SAK, 2023). Dažos gadījumos par darba ņēmējiem ir ziņots kā par pašnodarbinātām personām ar atpakaļejošu datumu, kas nozīmē, ka darba devējs ir centies panākt darba ņēmēju pensiju iemaksu atmaksāšanu (Ibid.). Somijas iestādes ir arī norādījušas, ka daži darba devēji arī ļaunprātīgi izmanto uzturēšanās atļauju sistēmu: kad darbinieks ierodas Somijā, var tikt pieprasīta uzturēšanās atļauja, bet praksē persona drīz vien var strādāt kā pašnodarbināta persona vai mazais uzņēmējs, un tās "darba attiecības" ir vai nu ļoti īsas, vai arī vispār netiek īstenotas (Tax Administration, 2023b).

No darba ņēmēju viedokļa viņu kā uzņēmēju statuss nozīmē, ka uz viņiem neattiecas tiesību akti, kas paredzēti darba devēju aizsardzībai (piemēram, tiesības uz ikgadējo atvaļinājumu, slimības pabalstu vai kompensāciju par nelaimes gadījumiem darbā), kā arī uz viņiem neattiecas koplīgumi (RIKU, 2021). Darba ņēmēju var vilināt, solot viņam paaugstināt algu, lai gan patiesībā pēc tādu izmaksu segšanas kā obligātā pašnodarbinātā pensiju apdrošināšana, par ko darba ņēmējs, iespējams, pat nezina, un nodokļu nomaksas viņa neto izpelņa var būt mazāka nekā iepriekš.

Tajā pašā laikā darba devēju izmaksas bieži vien tiek samazinātas. Darba devējs var arī iekasēt no darba ņēmēja maksu, piemēram, par darbarīkiem, pamatojoties uz viņa kā uzņēmēja statusu (Finnwatch, 2022: 27). Saskaņā ar Somijas tiesībaizsardzības iestāžu sniegto informāciju šādas shēmas ir bijušas, piemēram, būvniecības un transporta nozarē (Tax Administration, 2022c). Darbs, kas tiek veikts neapzināti vai piespiedu kārtā kā uzņēmējdarbība, ir problemātisks arī no darba inspekcijas viedokļa, jo tas apgrūtina darba ņēmēju tiesību uzraudzību.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Ukraiņu strādnieku ekspluatācija būvniecībā

SASKAŅĀ AR SOMIJAS Būvniecības arodbiedrības sniegto informāciju 2022. gadā lielā būvlaukumā Tamperē, Somijā, tika ekspluatēti ukraiņu strādnieki. Ukraiņu bēgļi tika ievilināti fiktīvā pašnodarbinātībā, kas nozīmēja, ka viņi strādāja kā tā sauktie mazie uzņēmēji, bet paši par to nezināja. Strādniekus apgādāja Latvijas uzņēmums, un viņi strādāja garas stundas no pirmdienas līdz sestdienai, saņemot nepietiekamu atalgojumu.

DARBAVIETAS VADĪBA APGALVO, ka ukraiņu bēgļi uz Somiju ir pieņemti darbā ar "Latvijas labdarības organizācijas" starpniecību. Saskaņā ar arodbiedrības viedokli organizācija ir darbaspēka piegādes uzņēmums. (Yle, 18.1.2023.) Darbavietā arī nebija skaidrs, kas ir faktiskais ukraiņu bēgļu darba devējs. Šīs shēmas rezultātā galvenais darbuzņēmējs aizliedza būvlaukumā izmantot mazo uzņēmējdarbību. Cits apakšuzņēmējs piedāvāja darbu visiem ukraiņiem, kas strādāja par mikro uzņēmējiem. Darbuzņēmēji ir arī sākuši izskatīt apsūdzības arodbiedrībā un savā administrācijā. (Yle, 2.2.2023.)

REĢIONĀLĀS VALSTS PĀRVALDES darba inspektori 2022. gada novembrī veica pārbaudi Latvijas uzņēmumā. Amatpersonām bija grūtības sazināties ar uzņēmuma darbiniekiem. Saskaņā ar pārbaudes ziņojumu tika konstatētas vairākas problēmas saistībā ar darba un saistītajiem tiesību aktiem. (Yle, 20.1.2023.) 2023. gada februāra sākumā uzņēmums noliedza visas apsūdzības darba ekspluatācijā. Uzņēmums arī informēja, ka varētu iesūdzēt arodbiedrību tiesā par informācijas publicēšanu par Ukrainas darbiniekiem. (Yle, 6.2.2023.)

Apakšuzņēmuma līgumu slēgšanas shēmas un pastkastīšu uzņēmumu izmantošana

APAKŠUZŅĒMĒJU PIESAISTĪŠANA IR diezgan izplatīta prakse, jo īpaši tādās nozarēs kā būvniecība. Parasti to izmanto, lai iegūtu darbiniekus ar konkrētām prasmēm, kas nepieciešamas tikai noteiktam projekta posmam. Somijas būvniecības nozarē, ja migrējošo darba ņēmēju nodarbina ārvalstu apakšuzņēmējs, galvenajam darbuzņēmējam ir jāpārlicinās, ka darba ņēmējam ir tiesības strādāt. Somijas Būvniecības nozaru konfederācija RT ir ierosinājusi, ka galvenajam darbuzņēmējam šis pienākums būtu jāuzņemas visos gadījumos neatkarīgi no tā, vai migrējošo darba ņēmēju nodarbina ārvalstu vai Somijas (apakš)darbuzņēmējs (Wartiovaara, 2021).

Negodprātīgi darba devēji var mēģināt slēpt trešo valstu migrējošo darba ņēmēju bez tiesībām strādāt, izmantojot apakšuzņēmēju ķēdes, piemēram, nodarbinot viņus Somijā un izmantojot pastkastītes uzņēmumu Igaunijā.

Dažos gadījumos Somijā reģistrēta uzņēmuma nosaukums tiek ierakstīts laukā "darba devējs" darbinieka ID vai darbinieku sarakstā, lai gan apakšuzņēmējs (t. i., faktiskais darba devējs) ir ārvalstu uzņēmums. Darbiniekam var arī uzdot, lai viņš, ieejot darba vietā, nepieskāks piekļuves kontroles sistēmā (Finnwatch, 2022: 10).

Helsinki policija ir ziņojusi par gadījumiem, kad tā sauktie pastkastītes uzņēmumi tiek pārdoti ārvalstniekiem, lai viņi varētu pieņemt uzņēmēja uzturēšanās atļaujai bez nodoma sākt reālu uzņēmējdarbību Somijā (Iltalehti, 3.2.2023).

GADĪJUMA PIEMĒRS

Filipīniešu kravas automašīnu vadītāji, kurus nodarbina Polijas pastkastīšu uzņēmums

KOPŠ 2018. GADA NVO La Strada Poland ir sadarbojusies ar Nīderlandes arodbiedrību (FNV – Foundation VNB) lietā, kurā 10 filipīniešu kravas automašīnu vadītāji tika identificēti kā iespējamie cilvēku tirdzniecības upuri. Kā ziņo Nīderlandes arodbiedrība, Polijā "nodarbinātie" trešo valstu valstspiederīgie bieži tiek nosūtīti uz citām dalībvalstīm, lai strādātu saskaņā ar Polijas tiesību aktiem un algu.

ŠAJĀ GADĪJUMĀ FILIPĪNIEŠU kravas automašīnu vadītāji tika pieņemti darbā Polijā, bet patiesībā viņi strādāja citās Eiropas valstīs, piemēram, Dānijā, Vācijā un Nīderlandē. Pārvadājumu uzņēmums tika izveidots kā pastkastītes uzņēmums Polijā, bet darbojās tikai Rietumeiropā (Rappler, 2022). Autovadītāju izsekošanas ierīces tika uzstādītas tā, lai viņi varētu apiet obligāto atpūtas laiku un braukt ilgāk. Autovadītājiem bija jādzīvo savās kravas automašīnās, un viņi saņēma zemu atalgojumu un tika verbāli aizskarti. Tiesvedība pret uzņēmumu Nīderlandē nav bijusi sekmīga. Nīderlandes prokurors uzskatīja, ka trūkst pierādījumu par cilvēku tirdzniecību. Turklāt sankcijas nevarēja piemērot citā valstī reģistrētam uzņēmumam. (Ibid.) Polijas prokuratūra pašlaik cenšas saukt pie atbildības vienu no šīs lietas vainīgajiem.

Maksājumu krāpšana, piemēram, atvilkumi

ALGAS ATVILKUMI IR situācija, kad darbinieks ir noslēdzis darba līgumu un saņem algu katru mēnesi saskaņā ar standartiem, piemēram, darba koplīgumu, bet viņam ir jāatmaksā darba devējam daļa algas, parasti skaidrā naudā. Atvilkumu shēmām raksturīgi, ka uz papīra viss izskatās labi un likumīgi. Lai nonāktu līdz shēmas būtībai, izmeklētājiem ir jāspēj pamanīt pazīmes, kas izriet no cietušā un noziedzīgā nodarījuma izdarītāja naudas plūsmām (Ylinen et al., 2020: 45). Cietušais var pieņemt šādu vienošanos, cerot, ka vēlāk saņems pastāvīgās uzturēšanās atļauju vai viņam būs pietiekami ienākumi, lai uz Somiju atvestu kādu ģimenes locekli, vai arī vienkārši tāpēc, ka viņam nav citu iespēju.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Somijā par cilvēku tirdzniecību un ar to saistītiem noziegumiem apsūdzēta skaistumkopšanas uzņēmēja

HELSINKU APGABALTIESA IR sākusi izskatīt apsūdzības cilvēku tirdzniecības lietā, kas Somijā notikusi skaistumkopšanas un SPA nozarē. Saskaņā ar prokurora sniegto informāciju 11 personas, no kurām 3 ir bērni, tika ekspluatētas un pārdotas piespiedu darba nolūkā. Lielākā daļa upuru, kā arī vainīgā, bija taizemiešu sievietes. Saskaņā ar prokurora teikto, uzņēmējs divus no cietušajiem pierunāja doties no Taizemes uz Somiju. Daži no cietušajiem uz Somiju devās patstāvīgi. (YLE, 6.3.2023; MTV, 15.2.2023.)

CIETUŠAJIEM TIKA SOLĪTI ikmēneša ienākumi gandrīz 2000 EUR apmērā, taču viņi saņēma tikai 500–800 EUR mēnesī. 11 gadus vecs bērns bija spiests mazgāt veļu, saņemot algu 4 EUR stundā. Darba dienas ilga vairāk nekā desmit stundas ar retām brīvdienām. Noziedzniece cietušos izmitināja savā mājā, ēdienreizēs galvenokārt piedāvājot tikai rīsus. (YLE, 6.3.2023.) Vēlāk noziedzniece upuriem izīrēja nemēbelētu dzīvokli, no katra darbinieka algas ieturot ikmēneša nomas maksu 250 EUR apmērā (MTV, 6.3.2023.)

SASKAŅĀ AR HELSINKU policijas sniegto informāciju uzņēmēja arī manipulēja ar uzņēmuma norikojumu sistēmu un kontiem, lai slēptu noziegumus un gūtu lielāku peļņu. Pastāv aizdomas, ka viņa izmaksāja algas skaidrā naudā un pēc tam no norikojumu sistēmas izņēma klientu apmeklējumus, kas bija apmaksāti skaidrā naudā. (MTV, 6.3.2023.)

IZMEKLĒTĀJI, KĀ ARĪ bankas un maksājumu lietojumprogrammu nodrošinātāji var pamanīt pārkāpumus darījumos. Potenciālās "brīdinājuma pazīmes" var būt aizdomīgi darījumu modeļi, piemēram, algu izņemšana skaidrā naudā, jo īpaši, ja tas attiecas uz vairākiem viena uzņēmuma darbiniekiem. Ja naudas izņemšana notiek bankomātos gandrīz vienlaikus, tas var liecināt, ka bankas kartes ir citas personas rīcībā. Tai skaitā citas pazīmes var būt, ja pēc izņemšanas tiek veikta skaidras naudas iemaksa darba devēja kontā; kontā nenotiek citas darbības, izņemot ikmēneša algas iemaksu; un liels skaits kontu turētāju, kuriem ir viena un tā pati personas informācija, piemēram, viena mājas adrese, tālruna numurs vai e-pasta adrese (FATF-APG, 2018). Upurus var izmantot arī kā aizsegu naudas atmazgāšanai vai var piespiest pārvest naudu uz viņu izcelsmes valsti (Ylinen et al., 2020: 46).

Somijas Darba inspekcijas novērojumi 2022. gadā

SOMIJAS REĢIONĀLĀ DARBA inspekcija 2022. gadā veica vairāk nekā 2300 pārbauzu saistībā ar migrantu darbaspēka izmantošanu. Gandrīz viena piektā daļa bija kopīgas pārbaudes ar policiju, nodokļu administrācijas iestādi un/vai robežsardzi. Pārbauzu laikā tika atklātas daudzas problēmas vai trūkumi, tostarp:

- **AIZDOMAS PAR DARBA** attiecībām, kas maskētas kā mikro uzņēmējdarbība;
 - **71 PĀRBAUDĒ TIKA** atklāti 422 mikro uzņēmēji, galvenokārt būvniecības nozarē;
- **PROBLĒMAS AR SAMAKSU**, piemēram, pamatojoties uz vispārēji saistošiem koplīgumiem, pārāk zema pamatalga vai papildu samaksas trūkums par virsstundām, vakara vai nakts darbu;
 - **GANDRĪZ 60% PĀRBAUŽU** būvniecības nozarē, 54% – viesnīcu un restorānu nozarē un 45% – lauksaimniecībā;
 - **DARBA SAMAKSAS JAUTĀJUMI** 46% no 119 pārbaudēm, kas veiktas ārvalstu uzņēmumos, galvenokārt būvniecības un rūpniecības nozarēs, kuri norīkojuši darbiniekus darbā Somijā;
- **DARBA ŅĒMĒJI MIGRANTI** bez tiesībām strādāt savā pašreizējā amatā Somijā tika konstatēti 15% darba vietu, kurās tika pētīts šis aspekts.
 - **VISBIEŽĀK SASTOPAMĀ PROBLĒMA** bija darbs neparedzētajā sektorā²⁰;
 - **TIKA KONSTATĒTAS TIKAI** dažas personas, kas Somijā uzturas un strādā nelegāli. (Regional State Administrative Agency, 2023.)

²⁰ Nolīgto nosacījumu neievērošana ir raksturīga arī gadījumos, kad Latvijas valstspiederīgie tiek pārdoti seksuālās ekspluatācijas nolūkos.

Cilvēku tirdzniecības izmeklēšana var veicināt arī citu noziegumu vai pārkāpumu atklāšanu un otrādi. Saistītie noziegumi bieži vien ir ekonomiska rakstura, piemēram, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, krāpšana, dokumentu viltošana, naudas "atmazgāšana", kukuļdošana un izspiešana. (Jokinen & Ollus, 2019).

Citas vienošanās

BIEŽI VIEN DARBASPĒKA ekspluatācijas vai cilvēku tirdzniecības gadījumos notiek arī citas noziedzīgas darbības. Cilvēku tirdzniecības izmeklēšana var novest pie citu noziegumu atklāšanas vai otrādi. Saisītītie noziegumi bieži ir ekonomiska rakstura, piemēram, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, krāpšana grāmatvedībā, dokumentu viltošana, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana, kukuļdošana, izspiešana u.c. (Jokinen & Ollus, 2019.) Somijā, ja persona nolaidīgi pilda likumā noteiktos pienākumus uzņēmējdarbībā vai ir atzīta par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, tai var piemērot uzņēmējdarbības aizliegumu, kas aizliedz ieņemt atbildīgu amatu uzņēmumā uz 3–7 gadiem (Act on Business Prohibitions 1059/1985). Zināms, ka negodīgi uzņēmēji apiet aizliegumu, izveidojot jaunu uzņēmumu ar citas personas vārdu, bet patiesībā kontrolējot uzņēmuma darbību. Šāda veida shēmās izmantotā persona var būt darbinieks, laulātais vai cits ģimenes loceklis.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Vairākas apsūdzības cepšanas rūpnīcas lietā Latvijā

NEOFICIĀLI ŠO LIETU dēvē arī par "cepumu lietu", jo cietušie tika pakļauti darbaspēka ekspluatācijai labi zināmā cepumu rūpnīcā "Adugs", kas atrodas Līvānu mazpilsētā. Sākotnēji Latvijas Valsts policija bija saņēmusi informāciju no nenorādītas ārvalstu vēstniecības, ka vairāki Latgalē bāzēta maiznīcas uzņēmuma darbinieki ziņojuši par piespiedu darbu. Reaģējot uz saņemto informāciju, Valsts policija uzsāka kriminālprocesi par cilvēku tirdzniecību, naudas atmazgāšanu un miesas bojājumu nodarīšanu. Izmeklēšanas laikā tika noskaidrots, ka uzņēmumā "Adugs" aptuveni gadu tika ekspluatēti septiņi Indijas pilsoņi. Tika apgalvots, ka viņiem netiek maksāta pilna alga un viņiem ir izveidoti nepamatoti parādi. Darbiniekiem tika atņemtas pasas, pielietota fiziska vardarbība un draudēts ar izraidīšanu no valsts, ja viņi neizpildīs visas noziedzīgā grupējuma prasības. Pēc atklāšanas iespējamie upuri tika nogādāti biedrībā "Patvērums "Drošā māja"", lai saņemtu palīdzību. Cietušie bija gatavi sniegt liecības pēc diviem mēnešiem, kad viņi sāka uzticēties pakalpojumu sniedzējiem un tādējādi piekrita sadarboties ar Valsts policiju. (LSM, 20.11.2020.)

KRIMINĀLPROCESA IETVAROS POLICIJA veica sankcionētas kratišanas un aizturēja trīs organizētai grupai piederošas personas. Kopumā ir pārmeklēti 22 objekti un kratišanu laikā izņemta skaidra nauda – apmēram 150 000 eiro, dārglietas, municija un citi priekšmeti, kam varētu būt lietisko pierādījumu nozīme kriminālprocesā. Galvenais vainīgais bija pazīstams Latgales noziedzīgajā pasaulē. Kā ziņots, viņam ir arī plaši sakari reģiona politiskajās aprindās. Galvenais noziedzīgā nodarījuma izdarītājs iepriekš esot nonācis tiesībsardzības iestāžu redzeslokā par dažādiem noziegumiem, tostarp izvairīšanos no nodokļu nomaksas, vides piesārņošanu, noziedzīgiem nodarījumiem pret pārvaldības kārtību u.c. (LSM, 20.11.2020.)

LIETA TIKA NOSŪTĪTA prokuratūrai 2021. gada martā un tiesai 2022. gada februārī. Papildus apsūdzībai cilvēku tirdzniecībā grupa tiek apsūdzēta arī noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā, tišā miesas bojājumu nodarīšanā, nelikumīgās darbības ar finanšu instrumentiem, municijas glabāšanā un stratēģiskas nozīmes preču aprites noteikumu pārkāpšanā. Tiesvedība tiesā sākās 2022. gada (LSM, 10.02.2022.).

Cilvēku tirdzniecība seksuālas izmantošanas nolūkā

Cilvēku tirdzniecība seksuālas ekspluatācijas nolūkā ir noziegums, kurā persona tiek piespiesta vai piespiedu kārtā iesaistīta prostitūcijā, seksuālo pakalpojumu sniegšana vai citos seksuālās izmantošanas veidos. Upuri galvenokārt, bet ne tikai, ir sievietes un meitenes.

NOZIEDZNIKS VAR IZMANTOT upura neaizsargātību, piemēram, nabadzība, invaliditāte, jauns vecums vai atkarību izraisošo vielu lietošana. Vervētāji maldina upuri, draud vai šantažē viņu vai viņa ģimeni, veido mākslīgu parādu jūgu vai pakļauj vardarbībai. Upuriem var būt maza vai nekāda ietekme uz to, vai tie vēlas pārdot seksuālus pakalpojumus, kam tos pārdod, kad tie strādā, kādus pakalpojumus piedāvā, un upuriem var nebūt iespējas pamest šo situāciju, nesaskaroties ar nopietnām sekām sekām. (National Assistance System for Victims of Human Trafficking n.d.a.)

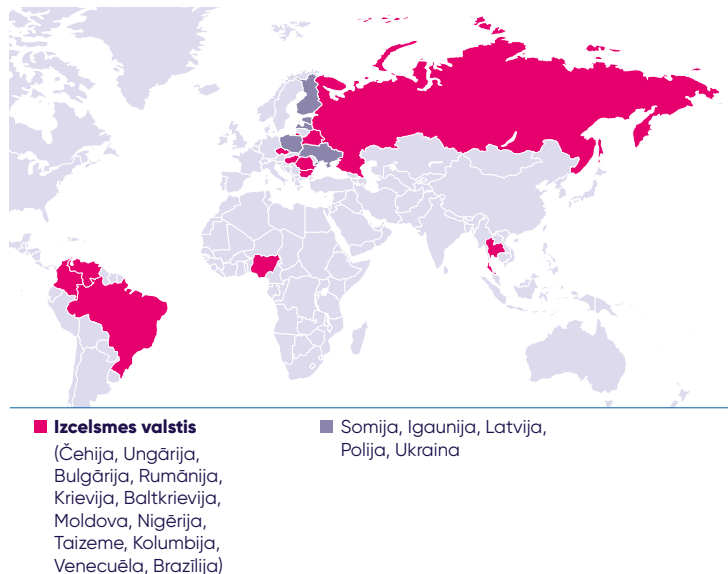
Krāpnieciska manipulēšana vai sutenerisms nozīmē, ka starp personu, kas pārdod seksu, un personu, kas pērk seksu, darbojas trešā persona, kura gūst finansiālu labumu no seksa pārdošanas. Tomēr jāatzīmē, ka ne viss darbs, kas saistīts ar seksa un erotisko nozari, ir saistīts ar ekspluatāciju. Somijā, Igaunijā, Latvijā, Latvijā un Polijā seksuālo pakalpojumu pārdošana starp diviem pilngadīgiem cilvēkiem ir likumīga, savukārt Ukrainā seksuālo pakalpojumu pārdošana ir administratīvs pārkāpums. Visās piecās valstīs ir noteikts kriminālatbildības sods par panderēšanu un bordeļu uzturēšanu.

4.1 Upuri un maršruti

PIECĀS APLŪKOTĀJĀS VALSTĪS seksuālās ekspluatācijas nolūkos cilvēku tirdzniecības upuri ir gan vietējie iedzīvotāji, gan ārvalstnieki, galvenokārt no ES valstīm, piemēram, Rumānijas, Čehijas, Ungārijas un

Rumānijas, kā arī no Krievijas, Baltkrievijas, Nigērijas, Vidusāzijas un Dienvidaustrumāzijas valstīm un Latīņamerikas. Cilvēku tirdzniecības seksuālai ekspluatācijai upuri bieži tiek pārvietoti pa dažādām valstīm, reģioniem un pilsētām. Sauszemes maršrutus izmanto kaimiņvalstīs, piemēram, autobusus un vilcienus, bet atkarībā no izmaksām un ērtības var izmantot arī lidojumus un prāmjus.

2. ATTĒLS Dažas no galvenajām cilvēku tirdzniecības seksuālas izmantošanas nolūkā upuru izcelsmes valstīm ir Somija, Igaunija, Latvija, Polija, Polija un Ukraina.

LATVIJĀ TREŠO VALSTU valstspiederīgie nav identificēti kā cilvēku tirdzniecības seksuālas izmantošanas nolūkā upuri. Kā ziņo Latvijas policija, sievietes, ar kurām tā saskaras, neuzskata sevi par upuriem, nevēlas liecināt un cenšas izvairīties no nepatikšanām ar suteneriem, arī tāpēc, ka tas var sagraut viņu iespējas turpināt nodarboties ar prostitūciju. Trešo valstu valstspiederīgo iesaistīšana seksa industrijā kopumā ir salīdzinoši jauna parādība, jo agrāk lielākoties tika iesaistītas sievietes no Latvijas, bet pašreiz aizvien vairāk parādās sievietes no Ukrainas, Baltkrievijas, Moldovas un Krievijas.

Igaunijā pēdējā laikā ir konstatēts mazāks seksuālās ekspluatācijas upuru skaits no Ukrainas, Baltkrievijas un Krievijas. Jauna tendence ir Latīņamerikas un Taizemes iedzīvotāju īpatsvara pieaugums seksa pārdevēju vidū, lielākoties tās ir sievietes un transpersonas. Latīņamerikas iedzīvotājiem bieži vien ir Spānijas pilsonība, bet angļu valodas zināšanas ir vājas. Dažas personas uz Igauniju ir devušās pašas, bet citas strādā ar suteneriem vai starpniekiem, kurus dēvē par "vadītājiem". Vadītāji dzīvo un organizē pakalpojumus ārpus Igaunijas. Šie pakalpojumi ietver klientu datu bāzu un prostitūcijā iesaistīto personu tiešsaistes kontu pārvaldību, piemēram, attēlu augšupielādi.

Saskaņā ar Igaunijas kartēšanu personas, kas pārdod seksuālos pakalpojumus, pārbraukā no vienas valsts uz citu. Personas pāris nedēļas strādā Igaunijā, Latvijā un/vai Somijā un pēc tam dodas uz citām Eiropas valstīm, tostarp Ziemeļvalstīm un Rietumeiropas un Dienvideiropas valstīm.

Nav ziņots par fizisku vardarbību, un iesaistītās personas uzskata sevi par seksa pakalpojumu sniedzējām, nevis par sutenerisma vai ekspluatācijas upuriem. Kad policija viņas aiztur, daudzas vēlas nekavējoties pamest valsti.

Somijā cilvēku tirdzniecības seksuālas izmantošanas nolūkā upuri galvenokārt nāk no citām ES valstīm, piemēram, Rumānijas, Čehijas un Ungārijas, vai no trešajām valstīm, piemēram, Taizemes un Nigērijas. Turklāt Somijas pilsoņi ir identificēti kā cilvēku tirdzniecības upuri. Bieži vien tie ir jaunieši ar dažādām ievainojamībām, piemēram, lieto atkarību izraisošas vielas, un nereti neuzskata sevi par upuriem. Šādas personas tikai vēlāk pašas var identificēt savu pieredzi kā seksuālu izmantošanu.

Dažādi pētnieki un NVO ir norādījuši, ka migranti, kas iesaistīti seksa nozarē Somijā, bieži neziņo par noziegumiem, kas pret viņiem izdarīti. Nereti tas notiek, jo personas saskaras ar stigmatizāciju, kā arī tādēļ, ka tiesību akti, proti, imigrācijas likums (Aliens act) par aizdomām par seksuālo pakalpojumu pārdošanu var kalpot par pamatu personas deportācijai (piemēram, Diatlova & Nāre, 2018; Diatlova, 2018; Diatlova, 2019; Vuolajärvi, 2019a, 2019b; Oinonen, 2019). Seksuālo pakalpojumu pārdošana nav definēta kā profesija, tāpēc personas, kas pārdod seksuālos pakalpojumus, neaizsargā arī darba tiesības.

GADĪJUMA PIEMĒRS**Uzlabota upuru identifikācija Somijā**

2021. GADĀ TIKA uzsākts SEIVE projekts, ko īsteno Somijas upuru atbalsta dienests, lai uzlabotu cilvēku tirdzniecības seksuālai izmantošanai upuru identificēšanu un stiprinātu daudznozaru amatpersonu sadarbību cilvēku tirdzniecības noziegumu apkarošanā, kā arī dalītos ar labāko praksi.

IESAISTOT REĢIONĀLĀS IEINTERESĒTĀS puses, piemēram, jaunatnes dienestus un atkarību izraisīšu vielu lietošanas speciālistus, cilvēku tirdzniecības apspriešanas tiklos, Somijas upuru atbalsta dienests ir spējis identificēt ievērojamu skaitu cilvēku tirdzniecības gadījumu seksuālai izmantošanai, piespiedu laulībām un citai saistītai ekspluatācijai. To vidū ir Somijas valstspiederīgie, kuri ir tikuši ekspluatēti, kamēr vēl nebija sasnieguši 18 gadu vecumu. (RIKU, 2022, 2023; Pihlaja & Roth, 2022.)

4.2 Vervēšana un ekspluatācija

KOPUMĀ, UZRUNĀJOT POTENCIĀLOS seksuālas ekspluatācijas upurus, kas bieži tiek darīts tiešsaistē, noziedznieki var izmantot viltotus profilus. Saskaņā ar Beļģijā iegūtajiem datiem noziedznieki, pievilinot savus upurus ar empātiju, vēlmi palīdzēt un finansiāli atbalstīt, var īpaši pievērsties personām no disfunkcionālām ģimenēm, personām ar zemu pašvērtējumu, psihiskās veselības traucējumiem, kā arī personām, kuras ir pametušas skolu. (GRETA, 2022: 32.)

Migranti no Āfrikas un Dienvidaustrumāzijas bieži ierodas Eiropā ar lielām parādsaistībām pēc ceļa caur Sahāras tuksnesi un Vidusjūru vai migrācijas ceļiem no Dienvidaustrumāzijā. Pēc tam personas nonāk Eiropas seksa nozarē (Plambech, 2022). "Madāmas, vadītāji un aizdevēji" ir personas, kas gūst peļņu no migrantu seksa tirdzniecības, kā arī par to, ka nodrošina viņu ceļu uz Eiropu. Parasti ceļu uz Eiropu apmaksā personas, kas maksā par visu ceļu, nodrošina dokumentus vai garantē finanšu līdzekļus, lai migranti varētu ierasties galamērķa valstī. Tomēr Plambech (Ibid.: 11) norāda, ka migranti nav tikai pasīvi upuri, kas tiek pārvadāti. Dažas ņem kredītus, atrod bordeļus un pašas organizē dokumentus, transportu un maršrūtus (ibid.)

Lielākajā daļā Ziemeļvalstu un Rietumeiropas valstu ir identificēti cilvēku tirdzniecības seksuālās izmantošanas upuri no Nigērijas.

Šiem cilvēkiem bieži ir nācies izmantot kontrabandistu un citu starpnieku pakalpojumus, lai migrētu uz Eiropu. Šīs personas ir parādā lielas naudas summas madāmām par dažādām izmaksām, sākot no vervēšanas, ceļa un citām izmaksām. Madāmas ir sievietes, kas jau iepriekš ieradušās no Āfrikas Eiropā un palīdz iebrucējiem ierasties un atrast darbu Eiropā apmaiņā pret peļņas daļu (Oinonen, 2019: 28). Bieži vien madāmas pašas iepriekš ir bijušas cilvēku tirdzniecības upuri (Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2016: 4).

Tā sauktā "mīlnieku metode" ir prakse, kad vīrietis pavedina jaunas, neaizsargātas meitenes un zēnus, lai iesaistītu prostitūcijā.

Tradicionāli šis process ir samērā ilgstošs, bet mūsdienās mīlnieki ātrāk pāriet uz ļaunprātīgu izmantošanu, piemēram, draudiem, šantāžu²¹ un vardarbību (Government of the Netherlands, n.d.) Internets, sociālie mediji un iepazīšanās lietotnes piedāvā plašas iespējas sazināties ar potenciālajiem upuriem un apkopot par tiem personisko informāciju, kas arī atvieglo noziedzniekiem piespiest savus upurus iesaistīties prostitūcijā (Ibid.; GRETA, 2022).

Tiek ziņots, ka šo metodi īpaši izmantojuši rumāņu suteneri, kas izliekas, ka viņiem ir romantiskas jūtas pret upuri, vai nolīgst jaunus vīriešus, kuru uzdevums ir likt meitenēm un jaunām sievietēm sevī iemīlēties (Yle, 5.8.2020). Izmantojot šo shēmu, nepilngadīgas meitenes tiek vervētas nodarboties ar prostitūciju un pēc 18 gadu sasniegšanas var tikt nosūtītas prostitūcijai uz ārzemēm. Dažos gadījumos noziedznieki vilina sievietes uz ārzemēm, solot laulības un, piemēram, darbu viesnīcā vai bārā, bet realitāte atklājas tikai mērķa valstī. (Ibid.) Par līdzīgiem gadījumiem ir ziņots arī Polijā, un tajos iesaistīti Bulgārijas pilsoņi. Upuriem tika apsolītas laulības, bet līdzekļi kāzām un jaunajai dzīvei ir jānopelna pašai sievietei. Turklāt saskaņā ar GRETA (2022: 31–32) pētījumu vairākas ES dalībvalstis ir konstatējušas gadījumus, kad darba sludinājumi ar aizdomīgi augstām algām pakalpojumu vai lauksaimniecības nozarēs ir izrādījušies līdzeklis

²¹ Saskaņā ar nesodišanas principu, ja cilvēku tirdzniecības upuris tiek izmantots noziedzīgās darbībās, viņu nedrīkst sodīt par šīm darbībām, kuras viņš bija spiests veikt piespiedu kārtā (sk., piemēram, Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Article 26; and the Anti-Trafficking Directive (2011/36/EU), Article 8).

personu vervēšanai seksuālai izmantošanai.

Saskaņā ar Latvijas avotu sniegto informāciju sievietes no trešajām valstīm parasti strādā suteneru paspārnē, un viņu vervēšana un saziņa tiek organizēta, izmantojot sociālās saziņas programmas, piemēram, Viber, Telegram un WhatsApp. Vervētāji ir izveidojuši arī slēptas grupas, kas dažkārt ir starptautiskas un uz kurām grupas dalībnieki var uzaicināt sievietes, kuras potenciāli interesē seksa darbs. Sievietēm tiek solīti aptuveni 5000 EUR mēnesī, kas ir krietni lielāka alga nekā viņu mītnes valstī. Vervētāji sola arī pienācīgu darba vidi, apmaksātus ceļa izdevumus, privātu dzīvokli, apsardzi, diennakts uzticības tālruni problēmu gadījumā, kā arī klientu meklēšanu un filtrēšanu. Par to, kādus pakalpojumus viņi piedāvās, parasti vienojas iepriekš. Sievietes ieceļo Latvijā ar tūristu vai darba vīzām caur Poliju. Ierodoties galamērķa valstī, sievietēm bieži vien nav ne naudas, ne vietējo sakaru, un viņas ir spiestas piekrist dažādiem nosacījumiem.²²

Darba laiks ir garš un/vai neprognozējams, sievietes var atrasties videonovērošanā, viņām nav atļauts atstāt savu dzīvokli vai darba vietu, kā arī runāt ar klientiem.

Visās pētītajās valstīs tika konstatēts, ka visbiežāk trešvalstnieces parasti ceļo no vienas valsts uz nākamo. Tas tiek darīts, lai izvairītos no saskarsmes ar policiju un piesaistītu klientus, kuri bieži vien dod priekšroku neredzētām sievietēm. Ja sievietes protestē pret šiem nosacījumiem, suteneri var draudēt viņām ar policiju, deportāciju no valsts, "melnajiem sarakstiem" vai arī ar to, ka viņi pastāstīs sieviešu ģimenēm par iesaistīšanos prostitūcijā. Latvijā tika ziņots, ka lielākā daļa sieviešu saņem maksājumus skaidrā naudā. Naudas pārskaitījums suteneriem tiek veikti, izmantojot nebanku naudas pārvedumu uzņēmumus. Nauda bieži vien tiek adresēta trešajai personai, kas apgrūtina galīgā saņēmēja atrašanu.

²² La Strada Ukraine un Ukrainas SMO dati.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Liela krāpnieciskas manipulēšanas lieta Somijā

HELSINKU APGABALTIESA 2023. gada aprīlī pieņēma lēmumu krimināllietā par krāpniecisku manipulēšanu, ko policija raksturo kā lielāko šāda veida lietu Somijā. Galvenā vainīgā bija 28 gadus veca čehiete, kura, kā ziņots, 2018.–2022. gadā dažādās Somijas pilsētās apkrāpjot vismaz 25 sievietes, nopelnījusi līdz pat 220 000 EUR. Noziedzniece organizēja upuru ceļu un izmitināšanu, kuras ik pēc dažām dienām mainīja dzīvokļus un pilsētas un parasti uzturējās valstī divas vai trīs nedēļas. Cietušās galvenokārt bija Čehijas pilsones, līdztekus Slovērijas, Ungārijas, Baltkrievijas, Kazahstānas, Polijas un Vācijas pilsonēm. (Helsingin Sanomat, 12.4.2023.)

ŠAJĀ LIETĀ TIKA pasludināti trīs notiesājoši spriedumi. Galvenajai likumpārkāpējai tika piespriests brīvības atņemšanas sods uz diviem gadiem un desmit mēnešiem par krāpniecisku manipulāciju vainu pastiprinošos apstākļos, nelegālās imigrācijas organizēšanu, narkotisko vielu nelikumīgu lietošanu un šaujamerocu likumpārkāpumu. Otrajam noziedzīgā nodarījuma izdarītājam tika piespriests viena gada nosacīts sods par krāpniecisku manipulāciju vainu pastiprinošos apstākļos, nelegālās imigrācijas organizēšanu, bet trešajam – trīs mēnešu nosacīts sods par krāpnieciskas manipulācijas atbalstīšanu un veicināšanu. Tika organizēta nelegālā imigrācija, jo likumpārkāpēji nodrošināja viltotas COVID-19 pārbaudes apliecības personām, kas ieceļoja Somijā. (Helsingin Sanomat, 12.4.2023.)

Pastāv dažas norādes, ka cilvēku tirdzniecības seksuālās izmantošanas nolūkā upuri var tikt izmantoti vairākos veidos, piemēram, arī piespiedu noziedzīgās darbībās, un viņiem var būt arī uzdevums citu upuru vervēšanā vai, piemēram, naudas iekasēšanā no tiem.

Upuri var būt arī spiesti parakstīt dokumentus krāpnieciskiem uzņēmumiem, kas izveidoti uz viņu vārda, vai saņemt aizdevumus, kredītkartes vai pabalstus uz viņu vārda, ko cilvēku tirgotāji izmanto, lai maksimāli palielinātu savu peļņu.

4.3 Psiholoģiskā piespiešana un traumas saikne

PĀREJA NO FIZISKAS KONTROLES izmantošanas uz dažādiem izsmalcinātiem psiholoģiskās kontroles līdzekļiem ir diezgan acīmredzama aplūkotājās valstīs. Tas nozīmē, ka ekspluatācija var nebūt pamanāma cilvēkiem no malas, jo upuriem nav obligāti jāierobežo viņu ikdienas dzīves gaitas (Kauranen, 2018: 118). Upuru vervēšanā, ekspluatācijā un kontrolē tiek izmantoti arī izsmalcinātāki līdzekļi. Noziedznieki var izdarīt spiedienu un piespiest upurus sarežģītos veidos, kurus ir grūti atklāt un kuru pamatā ir personisku attiecību veidošana ar upuri. Šie kontroles līdzekļi izraisa bailes upuriem, kas ierobežo viņu rīcības spēju. (Ibid.)

Turklāt upuri var neuztvert sevi kā cilvēku tirdzniecības upurus, jo cilvēku tirgotāji liek viņiem domāt, ka viņu ekspluatācija ir normāla un neizbēgama, piemēram, dēļ tā, ka viņi pieder konkrētam dzimumam vai demogrāfiskai grupai (Ibid.: 120–121).

Psiholoģiskā piespiešana cilvēku tirdzniecībā var izpausties dažādos veidos. Interviju pētījumā, ko veica Baldwin et al. (2015), cilvēku tirdzniecības upuri stāstīja, ka vardarbības veicējs ir izmantojis dažādas nefiziskas piespiedu taktikas. Saskaņā ar pētījumu psiholoģiskā piespiešana var izpausties, piemēram, kā izolācija, draudi un pazemošana. Turklāt ir ierasts, ka arī cilvēku tirgotājs reizēm un neprognozējami izrāda laipnību. Tas var novest pie situācijas, kad cietušais baidās sadusmot likumpārkāpēju un cer viņam izpatikt un saņemt līdzjūtību kā emocionālu atlīdzību. (Baldwin et al., 2015: 1176.)

Traumas saikne ir emocionāla saikne starp vardarbības veicēju un upuri. Saskaņā ar Casassa et al. (2022) nesēn veikto visaptverošo pārskatu par šo tematu, traumā balstītā pieķeršanās piespiež cilvēku tirdzniecības seksuālās upurus pakļauties ilgstošai ekspluatācijai un aizsargāt varmāku.

Tika apzinātas šādas traumas radītās pieķeršanās iezīmes:

- **NEVIENMĒRĪGAS VARAS ATTIECĪBAS** par varmākam;
- **CILVĒKU TIRGOTĀJU APZINĀTI** izmantota pozitīva un negatīva saskarsmes stratēģijas pret savu upuri;
- **UPURIS IR PATEICĪGS** par pozitīvo saskarsmi un vaino sevi par negatīvo;
- **UPURIS IEKŠĒJI PIEŅEM** varmākas uzskatus. (Casassa et al. 2022.)

Konstatēts, ka iepriekšējā trauma padara upurus neaizsargātākus pret ekspluatāciju, un viņi saglabā mīlestību pret varmāku arī pēc tam, kad viņi ir izklūvuši no cilvēku tirdzniecības. Mīlestība tika identificēta arī kā iemesls, kāpēc upuri nevēlas cilvēku tirgotāju notiesāšanu, turklāt cilvēku tirgotāji bieži vien apzināti vecina traumas radītu saikni un vervēšanā izmanto "mīlnieka" metodi. (Casassa et al. 2022.) Tas arī apgrūtina tiesībsargāšanas iestāžu darbu, lai atklātu un izmeklētu lietas un nodrošinātu pietiekamus pierādījumus.

Doychak un Raghavan (2020) veica pētījumu, izmantojot interviju metodi, kura mērķis bija izpētīt saikni starp psiholoģisko piespiešanu, neregulāru pamudinājumu, un sodu saistībā traumā balstītas pieķeršanās attīstību. Traumā balstīta pieķeršanās var attīstīties, izmantojot dažādas piespiedu taktikas, bet, piemēram, daži cilvēku tirdzniecības upuri atgūstas ātrāk nekā citi. (Doychak & Raghavan, 2020, 343.) Līdz ar to traumas radītās pieķeršanās fenomens ir jāsaprot kā mainīgs, nevis kategorisks. Pētnieki arī apgalvo, ka krimināltiesību sistēmai būtu labāk jāņem partnerattiecību nozīme upura un varmākas attiecību un kontroles veidošanas dinamikā (Ibid.: 353).

Bailey et al. (2023) aplūkoja traumas saiknes parādību no biopsiholoģiskās perspektīvas. Pētnieki uzskata, ka traumas saikne, kas bieži tiek dēvēta arī par "Stokholmas sindromu", ir novecojis termins, ar ko apzīmēt tādu izdzīvošanas mehānismu kā piekāpšanās. Saskaņoties ar draudiem, no kuriem nav iespējams nekavējoties aizbēgt, upuri kā izdzīvošanas taktiku var izvēlēties pieeju, ko pētnieki dēvē par "paaugstinātu sociālo iesaisti", kas nozīmē, ka upuris sadarbojas ar ar varmāku, tādējādi nomierinot viņu (Bailey et al., 2023: 4). Tādējādi, neatkarīgi no tā, kāds termins tiek lietots saistībā ar traumā balstītas pieķeršanās veidošanos, šis jēdziens ir cieši saistīts ar dabiskajiem izdzīvošanas mehānismiem augsta stresa situācijās.

Galū galā ir acīmredzams, ka dažādu izsmalcinātu psiholoģisku kontroles, piespiešanas un traumēšanas līdzekļu izmantošana, ko izmanto cilvēku tirgotāji, vēl vairāk kavē policijas un citu iestāžu veikto cilvēku tirdzniecības noziegumu identificēšanu, izmeklēšanu un kriminālvajāšanu. Piecu aplūkoto lefvalstu tiesībsardzības iestādēm ir grūtāk nodrošināt pietiekamus pierādījumus par noziegumu, un, ņemot vērā izmantotās psiholoģiskās manipulācijas un kontroles smalko raksturu, ir grūtāk iegūt cietušo uzticību.

4.4 Seksuālā izmantošana tiešsaistē un ar tehnoloģiju palīdzību

TĒMAI PAR CILVĒKU tirdzniecību tiešsaistē un ar tehnoloģiju starpniecību pēdējos gados ir pievērsta pastiprināta uzmanība, lai gan zināšanas par šīs problēmas apjomu un mērogu joprojām ir ierobežotas. Pārsvārā valdības un pilsoniskās sabiedrības dalībnieki sistemātiski neapkopoj datus par to, vai identificētie upuri tika vervēti vai pārdoti tiešsaistē.

Tomēr COVID-19 pandēmijas rezultātā tika plaši ziņots, ka bērnu un pieaugušo seksuālā izmantošana tiešsaistē ir palielinājusies.

Somijā Pro-Tukipiste ziņo, ka kopš pandēmijas ir palielinājusies klientu interese par tiešsaistes uzņēmējdarbības uzsākšanu, taču daudziem tas nav bijis viegls risinājums (Pro Sentret, 2021: 34). Tomēr saskaņā ar Portugālē veikto interviju pētījumu personas, kas pārdod seksu, ne vienmēr uzskatīja, ka pandēmijas laikā seksa pakalpojumu sniegšana tiešsaistē ir iespējama, jo, viņuprāt, tas varētu izraisīt lielāku risku (de Jesus Moura et al., 2022: 10).

Informētības veicināšanas pasākumi ir veikti arī saistībā ar tiešsaistes platformām, kurās tiek piedāvāts mājoklis un darbs un kuras noziedznieki var izmantot viltus sludinājumu izvietošanai. Eiropola vienība ziņošanai par interneta saturu ir sākusi uzraudzīt tiešsaistes platformas, tostarp sociālos plašsaziņas līdzekļus un tiešsaistes tirdzniecības vietas, lai sekotu līdzi jebkādiem notikumiem saistībā ar cilvēku tirdzniecības upuru pieprasījumu pēc pakalpojumiem, kā arī potenciālo cilvēku tirgotāju rīcību (European Commission, 2022).

2022. gada GRETA ziņojumā par cilvēku tirdzniecību tiešsaistē un tehnoloģiju veicinātiem cilvēku tirdzniecības veidiem attiecībā uz Somiju tika norādīts, ka IKT platformas un jo īpaši forumos bāzētas sludinājumu vietas ir galvenais modus operandi tirdzniecībā un kontaktu veidošanā ar klientiem cilvēku tirdzniecības kontekstā. Gan cilvēku tirdzniecības upuri, gan personas, kas pārdod seksuālus

pakalpojumus, izmanto vienas un tās pašas vietas, tāpēc iestādēm bieži vien ir grūti pamanīt sludinājumus, kas ir saistīti ar cilvēku tirdzniecību. (GRETA, 2022: 33.) Potenciālie brīdinājuma signāli ir situācijas, kad personas tiešsaistes profili tiek atjaunināti un tiek plānotas tikšanās ar klientiem no citas valsts, kad dažādu sieviešu sludinājumi ir saistīti ar vienu un to pašu vai ļoti līdzīgu e-pasta adresi un mobilā tālruņa numuru vai, kā konstatēts Zviedrijā, kad pieaugušo pakalpojumu tīmekļa vietnēs profilus veido analfabēti (Ibid., 33–34).

Turklāt arvien populārākas kļūst seksuāla rakstura materiālu tiešraides un maksas video tērēšanas lietotnes, piemēram, Onlyfans, un var būt grūti noteikt, vai persona, kas darbojas ar šādu platformu starpniecību, to dara brīvprātīgi, vai arī tiek ekspluatēta (Ibid., 34). Līdzīgi secinājumi ir izdarīti arī Polijā un Lietuvā.

Turklāt likumpārkāpēji var kontrolēt un izsekot upurus, izmantojot mobilās ierīces, kameras un programmatūru, kā arī video vai foto materiālus, piemēram, draudot publiskot upuru seksuāla rakstura attēlus, ja viņi neizpildīs rīkojumus. Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas tiek izmantotas, lai izteiktu draudus upuru ģimenēm un draugiem.

Turklāt sociālie plašsaziņas līdzekļi un lietotnes tiek izmantotas, lai turpinātu kontrolēt upurus arī pēc tam, kad viņi ir pametuši ekspluatatīvo situāciju, piemēram, lai neļautu viņiem iesniegt sūdzības un vērsties tiesā (GRETA, 2022: 40).

Eiropas līmenī slēptā tīmekļa izmantošana saistībā ar cilvēku tirdzniecību nav konstatēta lielākā mērā, izņemot bērnu seksuālās izmantošanas materiālu izplatīšanu. Saskaņā ar GRETA tas varētu būt saistīts ar to, ka cilvēku tirgotāji vervēšanas un ekspluatācijas laikā tiecas uz pēc iespējas lielāku auditoriju, savukārt tumšā tīmekļa izmantošana ir ierobežota (GRETA, 2022: 37–38). Nešķiet, ka kriptovalūtas tiktu izmantotas cilvēku tirdzniecības kontekstā, tā vietā naudas pārskaitījumi tiek veikti, izmantojot komerciālus naudas pārvedumu uzņēmumus, privātpersonas ("mūļi"), neoficiālas sistēmas, piemēram, hawala, vai naudas pārskaitījumus lietotnēs (Ibid.).

Lai identificētu cilvēku tirdzniecības gadījumus un upurus, tiek izmantoti arī tehnoloģiskie rīki. Saskaņā ar GRETA sniegto informāciju (2022: 72) Latvijas iestādes dažās lietās ir izmantojušas specializētu attēlu atpazīšanas programmatūru, un Somijas iestādes ir veikušas sejas atpazīšanas rīku testus, lai identificētu seksuālās izmantošanas upurus tiešsaistē no tīmekļa kameru materiāliem. Tomēr policijas darbs internetā ir resursu ietilpīgs, un pastāv problēmas, kas saistītas, piemēram, ar datu šifrēšanu, pastāvīgi pieaugošo datu apjomu, tehnoloģiju pārmaiņu ātrumu un tādu resursu trūkumu kā tehniskais aprīkojums un jaunākās zināšanas tiesībsardzības iestādēs (GRETA, 2022: 15).

4.5 Bērnu tirdzniecība

BĒRNI UN JAUNIEŠI var saskarties ar tādiem pašiem ekspluatācijas veidiem kā pieaugušie. Saskaņā ar ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas biroja (UNODC) datiem (2023: 137) viena ceturtdaļa daļa no visiem 2020. gadā identificētajiem upuriem Centrāleiropā un Dienvidaustrumeiropā un vairāk nekā 40 % Rietumeiropā un Dienvidēiropā bija bērni. Abos reģionos bērni saskārās ar seksuālu ekspluatāciju un jo īpaši ar ekspluatāciju piespiedu ubagošanā un noziedzīgā darbībā (UNODC, 2023: 138, 159). Visā pasaulē bērni tiek izmantoti arī bruņotos konfliktos – gan kaujās, gan seksuālai ekspluatācijai un piespiedu laulībām (Ibid.: 53–54). UNODC veiktā lietu kopsavilkumu analīze (2023: 25) liecina, ka cilvēku tirgotāji biežāk izmanto vardarbību pret sievietēm un cietušajiem bērniem, jo īpaši meitenēm, un ka bērni biežāk cieš no fiziskas vai daudz smagākas vardarbības nekā pieaugušie.

Polijā un citās Eiropas valstīs, piemēram, Francijā un Vācijā, ir konstatēti poļu bērnu tirdzniecības gadījumi seksuālai izmantošanai. Tiek ziņots, ka bērni no Dienvidamerikas un Austrumeiropas (īpaši no Bulgārijas, Rumānijas un Ukrainas) tiek pārdoti seksuālai izmantošanai Polijā, un romu bērni tiek izmantoti piespiedu ubagošanai. (US Department of State, 2022.) Līdzīgi arī Ukrainas kontekstā ir konstatēti bērnu tirdzniecības gadījumi gan starptautiskā, gan vietējā mērogā komerciālai seksuālai izmantošanai un piespiedu ubagošanai (US Department of Labour, 2021).

Bērni un jaunieši, kuri ir aizbēguši no mājām, audžuģimenes vai iestādes, kurā viņi ir ievietoti, ir īpaši pakļauti seksuālās izmantošanas un citu noziedzīgu nodarījumu riskam (Kervinen & Ollus, 2019).

Saskaņā ar nesen Somijā veikto pētījumu par bērniem, kuri ir aizbēguši no audžuģimenēm, jauniešiem ir viegli nonākt pie pieaugušajiem, kuri ir gatavi viņus pārņemt, izmitināt un finansēt (Haapala et al., 2023: 184). Bērnus var piespiest izdarīt noziegumu vai piedāvāt seksu apmaiņā pret izmitināšanu, vai arī viņi var tikt pārdoti seksuālo pakalpojumu pircējiem (Lehtinen, 2023; Valovirta, 2023). Šie nodarījumi var atbilst cilvēku tirdzniecības kritērijiem, taču, visticamāk, tie paliek slēpti no iestādēm (Kervinen & Ollus, 2019; Valovirta, 2023). Svarīgi atzīmēt, ka gadījumā, ja cilvēku tirdzniecības upuris ir piespiests izdarīt noziegumu, ir jāpiemēro nesodišanas princips²³ (Hannonen & Kainulainen, 2022). Tomēr tā piemērošana var būt ierobežota, ja netiek pievērsta pietiekama uzmanība noziedzīgās darbības pamatā esošajai ekspluatācijai (Ibid.).

²³ Saskaņā ar Ukrainas SMO datiem (2022. gada decembris) kopš kara sākuma no Ukrainas ir izceļojuši 580 500 ukraiņu no valstīm ārpus ES. Ukrainas SMO operatīvā iknedēļas situācijas atskaite – 2022. gada 5.–11. decembris.

GADĪJUMA PIEMĒRS

Jauniešu seksuālā ekspluatācija un seksuālie darījumi ar jauniešiem

NOZIEDZĪGĀS DARBĪBAS TIKA izdarītas 2021. gadā Latvijā: Rīgā, Jelgavā un Saulkrastos. Noziegumu izdarītāji bija dažādu tautību vīrieši vecumā no 35 līdz 60 gadiem, kuri ar paņiņu starpniecību vai vienkārši uz ielas uzrunāja 12–15 gadus vecas meitenes, aicinot viņas kaut kur doties kopā un piedāvājot seksuālu kontaktu apmaiņā pret naudu vai citiem labumiem. Vēlāk viņi lūdza meitenes atvest savas draudzenes un iesaistīt viņas seksuālās darbībās.

VĪRIEŠI, KAS VERVĒJA meitenes, tās arī ekspluatēja, bet dažkārt iesaistījās arī viņu paņiņas. Visas meitenes bija no mazaizsargātām ģimenēm vai valsts sociālās aprūpes centriem. Lai gan starp iestādēm bija strīds par šīs lietas klasifikāciju, galu galā tā tika klasificēta kā personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana, precīzāk, saskaņā ar Krimināllikuma 164. panta ceturto daļu "par sešpadsmit gadu vecumu nesasnējušas personas pamudināšanu, iesaistīšanu vai piespiešanu nodarboties ar prostitūciju".

Plašāka interneta platformu izmantošana ir ietekmējusi arī jaunus seksuālās izmantošanas veidus. Pēdējos gados tā sauktie "cukura randiņi" (sugar dates) ir kļuvuši par ievērojamu fenomenu dažādās valstīs. "Cukura randiņus" var raksturot kā atalgotu randiņu veidu, kurā klients – parasti vecāks vīrietis – maksā otram personai, visbiežāk jaunai sievietei, par viņu sabiedrību (Yle, 21.11.2018). "Cukura randiņi" var būt brīvprātīgi, taču tie ir bijuši saistīti arī ar seksuālu izmantošanu un cita veida noziedzīgām darbībām. Saskaņā ar Yle aptaujāto speciālistu teikto, "cukura randiņi" ir populāri jauniešu vidū, kuri ir neaizsargātā situācijā un tādējādi vairāk pakļauti viktimizācijai. (Ibid.) Šķiet, ka pieaug arī bērnu ekspluatācija, izmantojot tīmekļa kameras un sociālos plašsaziņas līdzekļus, un tiek uzskatīts, ka likumpārkāpēji ir sākuši izmantot arī tiešsaistes spēles, lai uzrunātu potenciālos upurus (GRETA, 2022).

Papildus bērniem, kuri paši ir kļuvuši par cilvēku tirdzniecības upuriem, atbalsts bieži vien ir nepieciešams arī cilvēku tirdzniecības upuru nepilngadīgajiem bērniem, jo vide, kurā viņi ir auguši, var būt bijusi nestabila vai arī bērnam var būt nācies būt lieciniekam sava vecāka ekspluatācijai (National Assistance System for Victims of Human Trafficking n.d.b.).

4.6 Piespiedu laulības

PIESPIEDU LAULĪBA ATTIECAS UZ SITUĀCIJU, kad laulība tiek noslēgta bez vienas vai abu pušu brīvas un pilnīgas piekrišanas vai kad viena vai abas puses nevar izbeigt laulību. Persona var tikt apdraudēta, maldināta, piespiesta vai pakļauta spēcīgam sabiedrības vai ģimenes spiedienam (FRA, 2014). Bērnu laulības var uzskatīt arī par piespiedu laulībām, jo bērni nevar dot piekrišanu laulībām. Lielākā daļa piespiedu laulību upuru ir sievietes un meitenes, taču par upuriem ir kļuvuši arī vīrieši un zēni (UNODC, 2020).

Piespiedu laulības bieži vien ir saistītas ar citiem ar dzimumu saistītas vardarbības veidiem (Lilja et al., 2020), un upuri bieži vien ir atkarīgi no saviem laulātajiem naudas, mājokļa, pārtikas, uzturēšanās atļaujas un citu iemeslu dēļ.

Eiropā piespiedu laulības bieži vien tiek slēgtas migrantu vai minoritāšu kopienās. Iestādes ne vienmēr saskata saikni starp piespiedu laulībām un cilvēku tirdzniecību (piemēram, UNODC 2020; Vihko et al.,

2016), lai gan ekspluatācijas veidi ir līdzīgi. Latvijā fiktīvās ekspluatatīvās laulības pēdējos gados ir konstatētas reti, taču zināmā mērā ir ziņots par fiktīvām laulībām starp Latvijas un trešo valstu pilsoņiem, galvenokārt no Pakistānas un Bangladešas. Tomēr šie gadījumi nav klasificēti kā cilvēku tirdzniecība.

Ievēriības cienīgs ir nesenais piespiedu laulību gadījumu skaita pieaugums Somijā. 2022. gadā tas bija visizplatītākais cilvēku tirdzniecības veids, ar ko saskārās sievietes un meitenes (37% jeb 72 personas), kuras tika uzņemtas Valsts palīdzības sistēmā cilvēku tirdzniecības upuriem. Gandrīz divas trešdaļas bija kļuvušas par piespiedu laulību upuriem citā valstī, galvenokārt upura izcelsmes valstī. (National Assistance System, 2023.) Tiek lēsts, ka par šāda veida ekspluatāciju reti tiek ziņots policijai, un reti tiek ierosināts kriminālprocess (Roth & Luhtasaari, 2021: 20, 51). Par piespiedu laulību upuriem var kļūt arī bērni vai jaunieši. Var būt gadījumi, kad meitas tiek sūtītas uz savu vecāku izcelsmes valsti, lai apprecētos, vai arī Somijā ir konstatēti gadījumi, kad vīrieši dodas uz ārzemēm, lai meklētu nepilngadīgu līgavu. Daži cietušie migranti pirms pārcelšanās uz citu valsti ir bijuši precējušies savā izcelsmes valstī. (Kervinen & Ollus, 2019.)

Globālie notikumi:

COVID-19 pandēmija un Krievijas iebrukums Ukrainā

5.1 Krievijas iebrukums Ukrainā

SASKAŅĀ AR ANO Augsto komisāru bēgļu jautājumos (2023) aplēsēm kopš 2022. gada februāra, kad sākās Krievijas iebrukums Ukrainā, valsti ir pametuši 8,17 miljoni ukraiņu. Vēl pirms tam daudzi bija pārvietoti 2014. gadā sākta konflikta Donbasa reģionā un Krimā dēļ vai arī migrēja uz citu valsti sliktās ekonomiskās situācijas dēļ. Tiek lēsts, ka valsts iekšienē pārvietotie iedzīvotāji ir vairāk pakļauti cilvēku tirdzniecības un citu ekspluatācijas un ļaunprātīgas izmantošanas veidu riskam. 2014. gada konflikts Ukrainā četrkārt šķērsoja Rietumeiropā 2016. gadā atklāto Ukrainas upuru skaitu (UNODC, 2023: IX). Turklāt iekšzemē pārvietotās personas, kas dzīvo Krievijas kontrolētajā teritorijā, ir saskārušās ar šķēršļiem identifikācijas dokumentu iegūšanā vai atjaunošanā, kas var samazināt viņu nodarbinātības iespējas un palielināt viņu neaizsargātību pret ekspluatāciju (US Department of State, 2021).

Kopš 2014. gada līdz pat 2022. gadam, kad sākās plaša karadarbība, ukraiņi (vīrieši, sievietes un bērni) ir tikuši ekspluatēti un pārdoti Ukrainā un pāri robežām seksuālai ekspluatācijai, bet pēdējā laikā – īpaši darbaspēka ekspluatācijai.²⁴ Darbaspēka ekspluatācija ir notikusi dažādās nozarēs, tostarp būvniecībā, ražošanā, lauksaimniecībā, kā arī nelegālā tabakas izstrādājumu viltojumu ražošanā (US Department of State, 2021). Ukrainas bērni un neaizsargāti pieaugušie arī ir bijuši cilvēku tirdzniecības upuri, lai piespiedu kārtā ubagotu vai

²⁴ Līdzīgas bažas ir paustas saistībā ar mājokļu/apmešanās programmām, piemēram, Apvienotās Karalistes programmu "Mājas Ukrainai", sk., piemēram, ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos 2022. gada aprīļa paziņojumu.

veiktu noziedzīgas darbības (Ibid.). No 2017. līdz 2021. gadam Ukrainas cilvēku tirdzniecības upuri tika atklāti 40 Centrāleiropas, Dienvidēiropas un Austrumeiropas valstīs (UNODC, 2023: 56).

Papildus Ukrainas pilsoņiem Ukrainā ir pārdoti arī, piemēram, Moldovas, Krievijas Federācijas, Kirgizstānas, Uzbekistānas un Kazahstānas pilsoņi. Konstatēti jauni ekspluatācijas veidi. Piemēram, Ukrainā dzīvojošas personas tika pieņemtas darbā par apkalpes locekļiem jahtās un izprieču kuģos, lai gan patiesībā viņi nodarbojās ar nedokumentēto migrantu transportēšanu. Sievietes tika izmantotas surrogāt mātes statusā, slēdzot vienošanos par to, ka sieviete iznēsā un dzemdē bērnu, lai to nodotu citai personai vai pārim. Ar COVID-19 saistīto pārvietošanās ierobežojumu dēļ, kā ziņots, lielāks skaits ukraiņu tika pārdoti valsts iekšienē, savukārt Ukrainā ekspluatēto migrantu skaits samazinājās kopš konflikta sākuma Ukrainas austrumos (US Department of State, 2021). Arī Ukrainas cilvēku tirdzniecības upuru demogrāfiskā struktūra ir mainījusies – vairāk cietušo ir pilsētās, gados jaunāki vīrieši, kuri tiek izmantoti piespiedu darbā un noziedzībā. Saskaņā ar SMO datiem vairāk nekā puse no identificētajiem Ukrainas cilvēku tirdzniecības upuriem tika ekspluatēti Krievijas Federācijā un ceturtda daļa – Polijā, kas šobrīd ir starp trim lielākajām valstīm, kuras uzņem bēgļus no Ukrainas.

2023. gada 18. aprīlī vairāk nekā 5 miljoni cilvēku, kas aizbēguši no Ukrainas, ir reģistrēti pagaidu aizsardzībai vai līdzīgām valsts aizsardzības shēmām Eiropas valstīs (UNHCR 2023). Tomēr bezvīzu režīma un pagaidu aizsardzības noteikumi neattiecas uz Ukrainas pilsoņiem, kas nav ES pilsoņi un kas kara sākumā uzturējās Ukrainā, izņemot atzītus bēgļus un dažas pastāvīgo iedzīvotāju kategorijas (UNODC, 2022: 4).

3. TABULA Bēgļi no Ukrainas, kas reģistrēti pagaidu aizsardzībai vai līdzīgām valsts aizsardzības shēmām, dalījumā pa valstīm (UNHCR 2023, skatīts 2023. gada 21. aprīlī)

Igaunija	44 739	(10.4.2023)
Somija	53 318	(10.4.2023)
Latvija	47 080	(11.4.2023)
Polija	1 583 563	(16.4.2023)

Bažas par Ukrainas bēgļu iespējamo tirdzniecību un ekspluatāciju ir izskanējušas visa kara laikā, taču šajā ziņojumā izmantotie avoti nav ziņojuši par vairāk gadījumu. Situācijas, kas identificētas kā potenciāli riskantas, ietver, piemēram, transporta, izmitināšanas un darba piedāvājumus pie robežām, patversmēs un tiešsaistē; sieviešu uzmeklēšanu laulībām vai seksuālu vai citus pakalpojumu pieprasīšanu apmaiņā pret izmitināšanu vai citu palīdzību. ODIHR (2023) aptaujāja gandrīz 1000 Ukrainas bēgļu sievietes, lai nodrošinātu, ka viņu pieredze un neaizsargātība tiek atspoguļota cilvēku tirdzniecības apka-

rošanas politikā, un konstatēja, ka 40 % sieviešu nav informētas par cilvēku tirdzniecības riskiem un vairāk nekā puse sieviešu nav pietiekami un viņām saprotamā veidā informētas par savām tiesībām. Viena simtdaļa sieviešu ir saņēmušas piedāvājumu strādāt seksa nozarē un viena piecdesmit daļa sieviešu ir saņēmušas lūgumu sniegt seksuālus pakalpojumus (ODIHR, 2023).

Ekspluatācijas riski ir acīmredzami arī tiešsaistes vidē. Darba piedāvājumi, kas dažkārt paredzēti tieši Ukrainas bēgļiem, tiek publicēti tiešsaistē, un ir ieviesti tikai daži drošības pasākumi vai pārbaudes procesi, lai pārliecinātos, ka šie piedāvājumi ir likumīgi (Hoff & de Volder, 2022: 15). Turklāt kopš kara sākuma ir ievērojami pieaudzis pieprasījums tiešsaistē pēc atklāta satura un seksuāliem pakalpojumiem no Ukrainas sievietēm un meitenēm. Informāciju, ar kuru sociālajos plašsaziņas līdzekļos dalās ukraiņi, kas meklē atbalstu, var izmantot potenciālie cilvēku tirgotāji un citi ļaunprātīgi izmantotāji. (OSCE, 2022.) Tomēr UNODC (2023, IX) prognozē, ka 2023. gadā atklāto Ukrainas cilvēku tirdzniecības upuru skaits palielināsies par 5%.

Tiek uzskatīts, ka ES Pagaidu aizsardzības direktīva, kā arī galamērķa valstīs īstenotie cilvēku tirdzniecības apkarošanas pasākumi ir ievērojami samazinājuši ar ukraiņu ekspluatāciju saistītos riskus (UNODC, 2023: 7). Eiropieši kopumā izrāda līdzjutību Ukrainas bēgļiem, un tas varētu likt atsevišķiem iedzīvotājiem būt modrākiem pret iespējamām ekspluatācijas pazīmēm. Valstis un NVO ir uzsākušas arī informatīvas kampaņas par riskiem gan bēgļiem, gan uzņemošo valstu iedzīvotājiem.

Tiek uzskatīts, ka ES Pagaidu aizsardzības direktīva, kā arī galamērķa valstīs īstenotie cilvēku tirdzniecības apkarošanas pasākumi ir ievērojami samazinājuši ar ukraiņu ekspluatāciju saistītos riskus (UNODC, 2023: 7).

Saskaņā ar La Strada International dalībnieku datiem valstīs, kas uzņem Ukrainas bēgļus, tieša palīdzība ir sniegta tikai aptuveni 15 potenciālajiem cilvēku tirdzniecības upuriem no Ukrainas. Tomēr ir arī iespējams, ka iestādes vēl nav pievērsušas uzmanību šiem gadījumiem.

Liela daļa ukraiņu tika nodarbināti galamērķa valstī, jo Pagaidu aizsardzības direktīva viņiem dod tiesības nekavējoties meklēt darbu. Daudzas pirmā viļņa bēgļes bija augsti izglītotas sievietes no pilsētām, taču šķiet, ka nodarbinātības modeļi atspoguļo viņu tīklus, nevis kvalifikācijas profilus, jo daudzas no viņām tika nodarbinātas mazkvalificētos darbos. Daudzas no viņām bērnu aprūpes pienākumu dēļ var strādāt tikai nepilnu darba laiku. Vairākas valstis ir sākušas izstrādāt un racionalizēt savas sistēmas ārvalstīs iegūto kvalifikāciju atzīšanai un prasmju pārnesamībai pārnesamībai. (OECD, 2023.)

Jautājums joprojām ir par to, kas notiks ar Ukrainas bēgļiem nākotnē, cik ilgi būs spēkā pagaidu aizsardzības pasākumi un kas notiks, ja uzturēšanās atļaujas kādu iemeslu dēļ netiks pagarinātas. Arī kara turpināšanās, kā arī atjaunošana var būtiski ietekmēt Ukrainas iedzīvotājus kopumā, kā arī bēgļus un neaizsargātās grupas, jo īpaši attiecībā uz ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riskiem. ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs brīdina, ka nākotnē nepieredzēti liels skaits ukraiņu varētu kļūt par cilvēku tirdzniecības upuriem, ja ārkārtas situācijā netiks ātri apsvērti īpaši pasākumi cilvēku tirdzniecības novēršanai (UNODC, 2023: 56).

5.2 COVID-19 ietekme

COVID-19 PANDEMIJA, ŠĶIET, ir ietekmējusi gan cilvēku tirdzniecības atklāšanas līmeni, gan arī tās raksturojumu (UNODC, 2023: 17). Pandēmija un no tās izrietošie ceļošanas un uzņēmējdarbības ierobežojumi ietekmēja gan darbaspēka tirdzniecību, gan seksuālās tirdzniecības noziedzību, izmantotos darbības veidus, kā arī izmantotos ekspluatācijas līdzekļus un maršrutus. Turklāt iestādēm un citām iesaistītajām pusēm kļūst grūtāk atklāt iespējamus ekspluatācijas gadījumus un atrast potenciālos upurus.

Globālā līmenī 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, par 24% samazinājās to upuru atklāšana, kas pārdoti seksuālai izmantošanai (UNODC, 2023: IV). Saskaņā ar ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas biroja sniegto informāciju tas varētu liecināt par to, ka uzņēmumu slēgšanas rezultātā ir samazinājusies seksuālā ekspluatācija, lai gan ekspluatācija, iespējams, ir pārcēlusies uz mazāk redzamām un mazāk drošām vietām, tādējādi apgrūtinot nozieguma atklāšanu (Ibid.). Arī atklāto pārrobežu tirdzniecības gadījumu skaits samazinājās par 21%, bet visā pārējā pasaulē turpināja pieaugt upuru atklāšana no Subsahāras Āfrikas un Dienvidāzijas (Ibid.: 17–18).

Pandēmijas izraisītie ceļošanas ierobežojumi palēnināja cilvēku pārrobežu pārvietošanos. Saskaņā ar Yle ziņu rakstu (23.3.2021) tas atbilst arī Somijas pierobežā atklāto cilvēku tirdzniecības un сутenerisma gadījumu skaitam. Helsinku policijas vecākais izmeklētājs

norādīja, ka uz robežas ir apturētas personas ar viltotiem darba līgumiem un ka robežsardze ir ziņojusi, ka ir sastaptas personas, kas pieņemtas darbā, piemēram, uzkopšanas darbos, ar bagāžas priekšmetiem, kas varētu liecināt par seksa darbu (Ibid.). Iepriekš aprakstītajā lielajā Somijas manipulācijas lietā vainīgie bija sagādājuši arī viltotas COVID-19 testa apliecības personām, kas ieceļoja Somijā. Kāds rumāņu izcelsmes vīrietis, kurš 2020. gadā Somijā tika notiesāts par manipulāciju un krāpšanu vainu pastiprinošos apstākļos, nodarbojās arī ar viltošanu, lai apietu ieceļošanas ierobežojumus valstī (Yle, 2.9.2020). Vīrietis sievietēm, kurām viņš bija suteners, sagatavoja viltotus dokumentus, kuros bija norādīts, ka sievietes ierodas Somijā, lai strādātu pārtikas kurjeru uzņēmumā, lai gan patiesībā viņas bija iesaistītas seksa nozarē (Ibid.).

Pandēmijai ir bijusi daudzpusīga ietekme uz personām, kas pārdod seksuālos pakalpojumus Eiropā. Saskaņā ar Pro-tukipiste speciālistes teikto COVID-19 pandēmijas laikā neoficiālā darba iespējas bija samazinājušās, tāpēc, piemēram, daži migranti bez dokumentiem, iespējams, centās kompensēt iztikas līdzekļu zaudējumu, pārdodot seksuālus pakalpojumus Somijā (Yle, 6.8.2020.). Saskaņā ar Burgos un Del Pino (2021) Spānijā veikto pētījumu seksa nozare pandēmijas laikā neapstājās. Tā vietā personām, kas nodarbojās ar seksuālo pakalpojumu tirdzniecību, bija jāmeklē līdzsvars starp nepieciešamību turpināt strādāt un risku inficēties ar COVID-19. Aptaujātās personas arī ziņoja, ka kopš pandēmijas "klienti" ir kļuvuši sliktāki, bīstamāki un vardarbīgāki (Burgos & Del Pino, 2021: 5).

Iespējams, pandēmija ir ietekmējusi arī to, kā iestādes saskaras ar personām, kas pārdod seksuālos pakalpojumus, un cilvēku tirdzniecību. Saskaņā ar dažādu Norvēģijas NVO Pro Sentret aptaujāto NVO sniegto informāciju tas varētu būt saistīts ar ieceļošanas ierobežojumiem un to cilvēku deportācijām, kuri uzturas bez atļaujas. Dažas NVO ir bijušas nobažījušās par to, vai cilvēku tirdzniecības upuri ir deportēti vai viņiem ir liegta ieceļošana (Pro Sentret, 2021: 19). Pandēmijas laikā NVO, kas palīdz personām, kuras pārdod seksuālos pakalpojumus, ir novērojušas pastiprinātu policijas aktivitāti attiecībā uz imigrāciju un prostitūcijas tirgu, kā rezultātā personas, kuras pārdod seksuālos pakalpojumus, ir deportētas (Ibid.: 35).

COVID-19 pandēmijas dēļ samazinājās arī darba inspekcijas apmeklējumu skaits (un daudzas pārbaudes tika veiktas kā dokumentu pārbaudes), jo tika ieviesti ierobežojumi. Daudzi uzņēmumi cieta finansiāli, un restorānu un citu darbavietu pagaidu slēgšana, visticamāk, daudzus darbiniekus nostādīja grūtā situācijā. Daudzos mazkvalificētos darbos attālinātais darbs nebija iespējams. Daži darbinieki tika atlaisti no darba un viņiem bija jāmeklē ienākumu avoti citur, savukārt citiem nācās riskēt ar savu veselību, pandēmijas laikā

mijiedarbojoties ar citiem. Ceļošanas ierobežojumi īpaši apgrūtināja pārrobežu ceļošanu, kas, iespējams, radīja papildu grūtības, meklējot darbu citur, kā arī atgriežoties mājās.

Tiek lēsts, ka dažās valstīs vietējie iedzīvotāji (un, iespējams, arī valstī jau esošie viesstrādnieki) tiek ekspluatēti arvien biežāk.

Kopumā pandēmijas ietekme uz pasaules ekonomiku var atstāt tālejošas sekas uz vismarginalizētākajām un neaizsargātākajām personām visā pasaulē, kā arī uz kartētajām valstīm.

Modeļu analīze

Cilvēku tirdzniecību veicina iespēja gūt peļņu dažādos līmeņos, un uzņēmumi, kas gūst peļņu no darbaspēka ekspluatācijas, nav tikai noziedzīgas organizācijas. Tā vietā bieži vien cilvēku tirdzniecībā apzināti un dažkārt arī neapzināti ir iesaistīta likumīgu uzņēmumu ķēde.

TIRGOTĀJI UN EKSPLOATATORI savu uzņēmējdarbības modeli balsta uz citu cilvēku ekspluatāciju. Nelikumīgas un likumīgas puses, kas iesaistās cilvēku tirdzniecībā un ekspluatācijā, gūst negodīgas ekonomiskas priekšrocības un tādējādi kropļo konkurenci un brīvā tirgus darbību (Ollus, 2016). Lai slēptu darbaspēka ekspluatāciju un nelikumīgas finanšu plūsmas, jo īpaši piegāžu ķēdes zemākajos posmos, var izmantot vietējās/nacionālās/iekšējās Eiropas piegādes ķēdes, darba ņēmēju norīkošanu darbā, pastkastītes uzņēmumus un aizsegus, kā arī fiktīvu pašnodarbinātību (piemēram, Jokinen & Ollus, 2019; Davies, 2019; CSD, 2019a; CSD, 2019b).

Kopumā cilvēku tirdzniecības operācijas ietver dažādas izmaksas katrā procesa posmā: vervēšana, transportēšana un ekspluatācija. Šādas izmaksas bieži vien sedz cietušais, un tās var būt slēptas un uzpūstas tā, ka cietušais kļūst ļoti parādā, kas padara viņu arvien neaizsargātāku pret ekspluatāciju.

Vervēšanas izmaksas ietver, piemēram, tiešsaistes sludinājumu ieviešanas izmaksas atkarībā no izvēlētajām metodēm. Seksuālās tirdzniecības gadījumos vervēšana, izmantojot "mīlnieku" shēmu, var neradīt nekādas finansiālas izmaksas, bet pārrobežu tirdzniecība prasa zināmus sākotnējos ieguldījumus (CSD, 2019a: 59). Īpaši darbaspēka

tirdzniecības gadījumos upuriem var nākties maksāt arī dažādas nelikumīgas un pārmērīgas nodevas par vervēšanu, iekārtošanu darbā, darba atļauju, vīzu un citu pakalpojumu noformēšanu (CSD, 2019a, Ibid.: 60–69). Šādas izmaksas var sasniegt pat 10 000–25 000 EUR, piemēram, par darbu Somijā.

Transporta izmaksas parasti veido lidmašīnas, vilciena, prāmja vai autobusa biļetes, kas ir atkarīgas no ceļojuma garuma. No cietašajiem var iekasēt arī maksu par vīzu vai citu atļauju noformēšanu. Ja tiek izmantoti cilvēku kontrabandisti vai citi nelikumīgi ieceļošanas veidi, izmaksas ievērojami palielinās. Seksuālās tirdzniecības gadījumos cilvēku tirgotāji un starpnieki izmanto sistēmas strukturālos trūkumus, lai slēptu peļņu, kas gūta, pārdodot seksuālos pakalpojumus, un, lai izvairītos no atklāšanas, bieži vien pārvieto upurus no vienas valsts, pilsētas, dzīvokļa un viesnīcas uz citu.

Turklāt ekspluatācijas posmā cilvēku tirgotājiem rodas dažādas darbības izmaksas. Attiecībā uz cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai tie ir izdevumi klientu iegūšanai, tostarp maksājumi par tiešsaistes reklāmu un zvanu centriem, izdevīgas pakalpojumu sniegšanas vietas nodrošināšana, upuru izmitināšana, uzraudzība un kontrole, produktu, piemēram, prezervatīvu un kosmētikas, iegāde, maks dažādiem starpniekiem utt. Turklāt ir konstatētas izmaksas, kas saistītas ar aizsardzību, noziedzīgu darbību slēpšanu, korupciju un naudas atmazgāšanas veicināšanu. (CSD, 2019a: 70–74.) Seksuālās ekspluatācijas upuriem var nākties maksāt arī soda naudas vai nodevas, ja viņi, piemēram, nepilda prasīto klientu kvotu vai citādi neievēro cilvēku tirgotāju un suteneru noteiktos noteikumus. No ieņēmumu viedokļa darbaspēka ekspluatācija var būt rentablāka nekā seksuālā ekspluatācija, jo ir mazāk operatīvo izmaksu. Regulārās izmaksas, kas saistītas ar ekspluatācijas posmu, parasti ietver tikai mājokli, iztikas līdzekļus, darba materiālus un darbarīkus (Ibid.: 75).

Lai gan cilvēku tirdzniecības darbam un cilvēku tirdzniecības seksuālai izmantošanai veidi atšķiras viens no otra, pastāv arī daudzas kopīgas iezīmes. Darbspēka ekspluatācija parasti notiek likumīgā, regulamentētā jomā, un darba ņēmējus vismaz principā aizsargā darba tiesību akti, un viņiem vajadzētu būt tiesiskiem līdzekļiem, lai panāktu tiesisko aizsardzību, ja pret viņiem izturas netaisnīgi.

Lai gan daudzi no ekspluatētajiem migrējošiem darba ņēmējiem ir neaizsargāti vai atkarīgi no darba devēja, viņu situācija ir mazāk stigmatizēta, un viņi var mazāk vilcināties vērsties pēc palīdzības pie iestādēm, NVO vai arodbiedrības. Seksuālās izmantošanas upuriem ir grūtāk piekļūt taisnīgumam un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem: pirmkārt, viņi saskaras ar stigmatizāciju, bailēm un kaunu un tāpēc nelabprāt atklāj savu pieredzi iestādēm, un, otrkārt, šādu noziegumu atklāšana un izmeklēšana bieži prasa aktīvu policijas darbu.

Turklāt, lai kontrolētu un izmantotu upurus, cilvēku tirgotāji bieži vien izmanto dažādus izsmalcinātus psiholoģiskus piespiedu līdzekļus, tostarp "milnieka" metodi, kas var radīt ar traumu saistītu pieķeršanos un apgrūtināt gadījumu atklāšanu un izmeklēšanu.

Cilvēku tirdzniecība ir arī dzimumu ziņā atšķirīga parādība: seksuālās ekspluatācijas nolūkos cilvēku tirdzniecības upuri galvenokārt ir sievietes un meitenes, savukārt daudzi no identificētajiem darbaspēka tirdzniecības upuriem ir vīrieši. Tas nenozīmē, ka sievietes netiek ekspluatētas darbam, taču viņas var strādāt vairāk slēptās jomās, piemēram, mājsaimniecības darbos, kas iestādēm apgrūtina šādu gadījumu uzraudzību un atklāšanu. Tāpat arī vīrieši, zēni un transpersonas var kļūt par seksuālās izmantošanas upuriem. Bērni un jaunieši ir neaizsargāti arī pret visiem cilvēku tirdzniecības veidiem, tostarp piespiedu noziedzīgu nodarījumu veikšanu un seksuālu izmantošanu tiešsaistē. Pēdējā laikā, vismaz Somijā, arvien biežāk tiek konstatēta cilvēku tirdzniecība piespiedu laulības nolūkā.

Pierādījumi liecina, ka cilvēku tirdzniecības upuri var tikt izmantoti vairākos veidos, piemēram, gan seksuālai izmantošanai, gan piespiedu darbam.

Seksuālās izmantošanas upuri var tikt piespiesti parakstīt dokumentus krāpnieciskiem uzņēmumiem, kas dibināti uz viņu vārda, vai tikt izmantoti kā aizsegs, lai saņemtu aizdevumus, kredītkartes vai pieprasītu pabalstus, kas tiek izmantoti, lai palielinātu naudas plūsmu un vadītu uzņēmumus vai finansētu noziedzīgo darbību izmaksas. Maz salīdzināts modus operandi, ko izmanto dažādos cilvēku tirdzniecības veidos (CSD, 2019a; 2019b). Tomēr pētījumi liecina, ka pastāv daudzas līdzības starp to, kā tiek legalizēti vai pārskaitīti ienākumi, kas gūti no cilvēku tirdzniecības seksuālās izmantošanas nolūkā, un citiem cilvēku tirdzniecības veidiem (FATF, 2018; CSD, 2019a; CSD, 2019b).

Turklāt tika ziņots, ka lielākajā daļā kartēto valstu problēmas cilvēku tirdzniecības noziegumu izmeklēšanā un kriminālvajāšanā ir saistītas ar grūtībām interpretēt un īstenot spēkā esošos tiesību aktus cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā. Nereti nopietnas eksploatacijas gadījumi tiek izskatīti kā darba tiesību pārkāpumi vai prostitūcijas veicināšana, nevis cilvēku tirdzniecība. Neraugoties uz pieaugošo izpratni par cilvēku tirdzniecības parādību tiesībsardzības un citu iesaistīto pušu vidū, krimināltiesību iestādes to joprojām nepietiekami atzīst un risina. Tas būtiski ietekmē attiecīgo lietu identificēšanu un izmeklēšanu krimināltiesību sistēmā (piemēram, Jokinen & Ollus, 2019; Ylinen et al., 2020).

Visbeidzot, COVID-19 pandēmijas un Krievijas iebrukuma Ukrainā sekas ir tālejoši ietekmējušas pasaules ekonomiku un cilvēku un preču plūsmu. Inflācijas, bezdarba un konfliktu dēļ daudzi cilvēki pasaulē un Eiropā ir vairāk pakļauti cilvēku tirdzniecībai un eksploatacijai. Tāpēc ir ļoti svarīgi arī turpmāk sekot līdzi cilvēku tirgotāju, starpnieku un uzņēmumu darbības veidam, kuri krīzes rezultātā, iespējams, biežāk ķersies pie cilvēku eksploatacijas, lai ietaupītu izmaksas un gūtu peļņu, izmantojot nelikumīgus līdzekļus un cilvēku neaizsargātību.

Visbeidzot, COVID-19 pandēmijas un Krievijas iebrukuma Ukrainā sekas ir tālejoši ietekmējušas pasaules ekonomiku un cilvēku un preču plūsmu.

Kopsavilkums: Eksploatācijas modeļi

Jēdzienu skaidrojums

CILVĒKU TIRDZniecība darbaspēka eksploatācijas nolūkā attiecas uz smagu eksploatācijas formu, lai gūtu finansiālu labumu. Parasti cilvēku tirdzniecības upuri piespiež strādāt ilgas darba stundas par nelielu samaksu vai bez tās. Pret upuriem var izturēties vardarbīgi, pielietojot draudus, turot parādu verdzībā, un ierobežojot viņu pārvietošanās brīvību.

CILVĒKU TIRDZniecība seksuālās eksploatācijas nolūkā var ietvert personas piespiešanu iesaistīties prostitūcijā, seksa industrijā vai pakļaut citām seksuālās vardarbības formām.

Priekšnoteikumi

CILVĒKU TIRDZniecību virza iespēja pelnīt naudu dažādos līmeņos, un uzņēmumi, kas gūst peļņu no tās, nav tikai noziedzīgas organizācijas, bet arī likumīgas ieinteresētās puses un uzņēmumi.

CILVĒKU TIRDZniecība ir dzimumu ziņā atšķirīga parādība: seksuālās eksploatācijas nolūkos cilvēku tirdzniecības upuri galvenokārt ir sievietes un meitenes, savukārt daudzi no identificētajiem darbaspēka tirdzniecības upuriem ir vīrieši.

KOPUMĀ CILVĒKU TIRDZniecības operācijas ietver dažādas izmaksas katrā procesa posmā: vervēšana, transportēšana un eksploatācija. Šādas izmaksas bieži vien sedz cietušais, un tās var būt slēptas un uzpūstas tā, ka cietušais kļūst ļoti parādā, kas padara viņu arvien neaizsargātāku pret eksploatāciju.

Darbaspēka tirdzniecība

ĻAUNPRĀTĪGA VERVĒŠANA DARBĀ ir viens no galvenajiem darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riska faktoriem: pārmērīgas vai izdomātas maksas iekasēšana par darba nodrošināšanu, par ceļošanas dokumentiem un "pakalpojumu izmaksām" utt. Tā rezultātā darba ņēmējs var kļūt par parādnieku un kļūt neaizsargātāks pret turpmāku ekspluatāciju.

PATVĒRUMA MEKLĒTĀJI UN migranti bez dokumentiem var justies spiesti pieņemt darba piedāvājumus ar sliktiem nosacījumiem. Migranti bez dokumentiem bieži nevēlas ziņot pat par nopietnu vardarbību, ja tas var novest pie viņu deportācijas.

SOCIĀLI ATSTUMTAS PERSONAS, piemēram, bezpajumtnieki, personas, kas cieš vielu lietošanas traucējumiem, vai personas, kas nesen atbrīvotas no ieslodzījuma, var kļūt par noziedznieku mērķauditoriju, jo viņi izmanto upuru psiholoģisko vai sociālekonomisko neaizsargātību.

DARBS MĀJSAIMNIECĪBĀ RADA īpašus riskus, jo tas ir slēpts nodarbinātības veids (slēpts gan no tiesībaizsardzības iestādēm, gan no plašākas sabiedrības) un daudzās valstīs ir daļa no ēnu ekonomikas.

TIRGOTĀJI UN EKSPLOATATORI izmanto dažādas shēmas un uzņēmējdarbības struktūras, lai slēptu savas nelikumīgās darbības un izvairītos no nodokļu un sociālo iemaksu maksāšanas, tādējādi maksimāli palielinot savu peļņu.

Tostarp atrodamas tādas shēmas kā:

KRĀPNIECISKAS DARBA ŅĒMĒJU norīkošanas shēmas: elastīga darbaspēka iegūšana un nepietiekams atalgojums atbilstoši zemākajam atalgojuma līmenim nosūtītājvalstī.

PIESPIEDU VAI FIKTĪVA pašnodarbinātība: situācija, kad darba apstākļi atgādina darba attiecības, bet darba ņēmējs ir pašnodarbinātais "uz papīra" un ir atbildīgs par riskiem un pienākumiem, kas saistīti ar pašnodarbinātību, savukārt darba devējam ir iespēja samazināt izmaksas.

APAKŠUZŅĒMUMA LĪGUMU SLĒGŠANAS shēmas un "pastkastītes" uzņēmumu izmantošana: šādu pasākumu izmantošana, lai, piemēram, slēptu tādu trešo valstu migrantu nodarbinātību, kuriem nav tiesību strādāt, nodarbinot viņus ar apakšuzņēmuma līgumu ķēdes starpniecību, kas ved uz citu valsti.

MAKSĀJUMU KRĀPŠANA, PIEMĒRAM, atalgojuma atvilkumi: darba ņēmējiem katru mēnesi maksā saskaņā ar visiem standartiem, bet, piemēram, pieprasa daļu algas atmaksāt skaidrā naudā vai pieprasa pārspilētu maksu par mājokli, transportu, instrumentiem un darba aprīkojumu utt.

CITI AR DARBASPĒKA ekspluatāciju saistīti pasākumi / noziegumi, piemēram, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, grāmatvedības krāpšana, dokumentu viltošana, kukuļošana un izspiešana.

Cilvēku tirdzniecība seksuālās ekspluatācijas nolūkā

LAI GAN CILVĒKU tirdzniecība seksuālās ekspluatācijas un darbaspēka ekspluatācijas nolūgā atšķiras, ir saskatāmas vairākas līdzības.

POTENCIĀLO UPURU VERVĒŠANA galvenokārt notiek tiešsaistē. Personas, kas vēlas strādāt seksa nozarē, bieži tiek vervētas, izmantojot viltus solījumus: pēc ierašanās šajā valstī bez naudas vai vietējiem sakariem viņas tiek piespiestas piekrist nosacījumiem, kas ir daudz sliktāki, nekā iepriekš norunāts.

AR EKSPLOATĀCIJU SAISTĪTAS darbības, kas notiek tiešsaistē, arī kļūst arvien izplatītākas: cilvēku tirdzniecības upuru pakalpojumu sludinājumi bieži vien tiek publicēti tajās pašās vietnēs, kurās personas pārdod seksuālus pakalpojumus, tādējādi iestādēm ir grūti pamanīt ar cilvēku tirdzniecību saistītus sludinājumus. Līdzīgas problēmas rada arī seksuāla rakstura materiālu tiešraide, jo var būt grūti noteikt, vai darbs tiek veikts brīvprātīgi.

PIESPIEDU LAULĪBA IR situācija, kad laulība tiek noslēgta bez vienas vai abu pušu brīvas un pilnīgas piekrišanas vai kad viena vai abas puses nevar atteikties no laulības. Piespiedu laulību tirdzniecības gadījumos upuri parasti ir atkarīgi no sava laulātā naudas, mājokļa, pārtikas, uzturēšanās atļaujas un var saskarties ar dažādiem ekspluatācijas veidiem, sākot no seksuālas ekspluatācijas līdz piespiedu darbam un mājkalpībai.

Galvenās iezīmes:

BĒRNI UN JAUNIEŠI ir neaizsargāti pret seksuālu izmantošanu, piespiedu ubaigošanu un noziedzīgām darbībām. Īpaši apdraudēti ir bērni, kuri ir aizbēguši no mājām, audžuģimenēm vai aprūpes iestādēm.

BIEŽI TIEK IZMANTOTA tā sauktā milnieka metode, kas attiecas uz praksi, kad parasti vīrietis likumpārkāpējs pavedina jaunas, neaizsargātas meitenes un zēnus, izliekoties, ka viņam pret viņiem ir (romantiskas) jūtas, un beigās pakļauj viņus ekspluatācijai.

CILVĒKU TIRGOTĀJI BIEŽI izmanto psiholoģisko piespiešanu un traumā radītu pieķeršanos, lai kontrolētu savus upurus sarežģītos veidos, kurus var būt grūti atklāt, piemēram, izmantojot izolāciju, draudus un pazemošanu apvienojumā ar gadījuma rakstura laipnību pret upuri.

CILVĒKU TIRDZNICĪBAS UPURI var tikt izmantoti dažādos veidos: piemēram, seksuālās ekspluatācijas upuri var tikt piespiesti parakstīt dokumentus, lai dibinātu krāpnieciskus uzņēmumus vai ņemtu aizdevumus vai kredītkartes, vai pieprasītu pabalstus, kurus pēc tam noziedznieki izmanto, lai finansētu savas noziedzīgās darbības.

GLOBĀLIE NOTIKUMI:

COVID-19 pandēmija un Krievijas iebrukums Ukrainā

KOPŠ 2014. GADA līdz pat 2022. gada, kad sākās pilna mēroga iebrukums, Ukrainas vīrieši, sievietes un bērni ir ekspluatēti un pārdoti Ukrainā un pāri robežām seksuālai izmantošanai, kā arī darbaspēka ekspluatācijai, piemēram, būvniecībā, ražošanā un lauksaimniecībā.

2023. GADA 18. aprīlī vairāk nekā pieci miljoni Ukrainas bēgļu ir reģistrēti pagaidu aizsardzībai vai līdzīgām aizsardzības shēmām Eiropā. ES Pagaidu aizsardzības direktīva un cilvēku tirdzniecības apkarošanas pasākumi galamērķa valstīs ir potenciāli samazinājuši bēgļu ekspluatācijas risku.

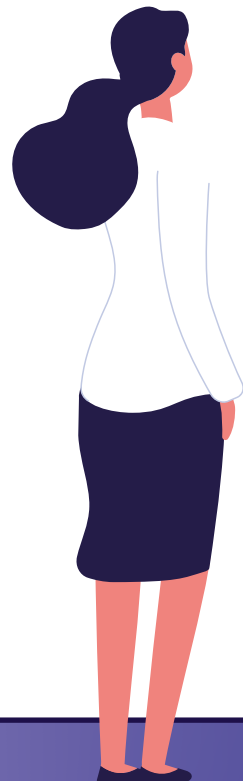
UKRAIŅU BĒGĻU EKSPLUATĀCIJA vai tirdzniecība pagaidām nav konstatēta lielākā mērā, taču ekspluatācijas risks joprojām ir augsts.

SAISTĪBĀ AR COVID-19 ceļošanas ierobežojumi palēnināja cilvēku pārrobežu pārvietošanos, potenciāli ietekmējot vietējo iedzīvotāju/migrantu, kas jau uzturas valstī, ekspluatāciju.

SEKSUĀLĀS TIRDZNICĪBAS UPURU atklāšanas samazināšanās visā pasaulē var liecināt par seksuālās ekspluatācijas samazināšanos, taču, visticamāk, ekspluatācija ir pārcēlusies uz mazāk pamanāmām un

mazāk drošām vietām, tādējādi apgrūtinot tās atklāšanu.

MĀJSĒDES PERIODOS NOTIKA mazāk darba inspekcijas apmeklējumu. Daudzi uzņēmumi cieta finansiālus zaudējumus un bija spiesti atlaist darbiniekus. Dažiem darbiniekiem bija jāmeklē ienākumu avoti citur, bet citi riskēja ar savu veselību, pandēmijas laikā mijiedarbojoties ar citiem.

Raugoties nākotnē

COVID-19 PANDĒMIJAS UN Krievijas iebrukuma Ukrainā sekas ir tālejoši ietekmējušas pasaules ekonomiku un cilvēku un preču plūsmu. Inflācijas, bezdarba un konfliktu dēļ daudzi cilvēki pasaulē un Eiropā ir vairāk pakļauti cilvēku tirdzniecībai un ekspluatācijai.

ĻOTI SVARĪGI SEKOT līdzī cilvēku tirgotāju, starpnieku un uzņēmumu darbības veidam, kuri krīzes rezultātā var biežāk ķerties pie nelikumīgiem līdzekļiem un cilvēku ekspluatācijas, lai palielinātu savu peļņu un vienlaikus samazinātu izmaksas.

Literatūra un avoti

Act on Business Prohibitions 1059/1985.

Act on Occupational Safety and Health Enforcement and Cooperation on Occupational Safety and Health at Workplaces, statute number 44/2006.

Allain, J., Crane, A., LeBaron, G., & Behbahani, L. (2013). Forced Labour's Business Models and Supply Chains. Joseph Rowntree Foundation. <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/forced-labour-business-full.pdf>

Amnesty International (2022). Lithuania: Forced out or locked up – Refugees and migrants abused and abandoned. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur53/5735/2022/en/>

Bailey, R., Dugard, J., Smith, S. F. & Porges, S. W. (2023). Appeasement: replacing Stockholm syndrome as a definition of a survival strategy, *European Journal of Psychotraumatology*, 14:1, 2161038.

Baldwin, S. B., Fehrenbacher, A. E. & Eisenman, D. E. (2015). Psychological Coercion in Human Trafficking: An Application of Biderman's Framework. *Qualitative Health Research* Vol. 25(9) 1171–1181.

Benio, M. (forthcoming). Summative Report Postcare Project. Kraków: European Labour Mobility Institute.

Bureau of International Labor Affairs (n.d.). Child Labor and Forced Labor Reports: Ukraine. <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/ukraine>

Burgos, C. R. & Del Pino, F. J. P. (2021). 'Business can't stop.' Women engaged in prostitution during the COVID-19 pandemic in southern Spain: A qualitative study. *Women's Studies International Forum* 86, 102477.

Casassa, K., Knight, L. G. & Mengo, C. (2022). Trauma Bonding Perspectives From Service Providers and Survivors of Sex Trafficking: A Scoping Review. *Trauma, Violence, and Abuse*. Vol. 23(3) 969–984.

CBSS TF-THB – Council of the Baltic Sea States Task Force Against Trafficking in Human Beings (2022). Human Trafficking – Baltic Sea Region Round-up Report 2022. <https://cbss.org/publications/human-trafficking-baltic-sea-region-round-up-report-2022/>

Center for the Study of Democracy CSD (2019a). Financing of organised crime – human trafficking in focus. Sofia. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36697.36961>

Center for the Study of Democracy CSD (2019b). Human trafficking and the economic/business sectors susceptible to be involved in the demand and supply chain of products and services resulting from victims' exploitation. https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2019_04/NET-COMBAT-CHAIN_Study_Report_EN.pdf

Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

Davies, J. (2019). From severe to routine labour exploitation: The case of migrant workers in the UK food industry. *Criminology & Criminal Justice*, 19(3), 294–310. <https://doi.org/10.1177/1748895818762264>

de Jesus Moura, J., Pinto, M., Oliveira, A., Andrade, M., Vitorino, S., Oliveira, S., Matos, R. & Maria, M. (2022). Sex workers' peer support during the COVID-19 pandemic: Lessons learned from a study of a Portuguese community-led response. *Critical Social Policy* 0(0), 1–22.

Delfi.ee. (2022). Sotsiaalkindlustusamet: põgenike majutuskohtades on nähtud luusimas kahtlaseid mehi, kes soovivad ukrainlasi tööle värvata. <https://www.delfi.ee/artikkel/96405051/sotsiaalkindlustusamet-pogenike-majutuskohtades-on-nahtud-luusimas-kahtlaseid-mehi-kes-soovivad-ukrainlasi-toole-varvata>

Diatlova, Anastasia (2019). Between Visibility and Invisibility: Russian-speaking Women engaged in Commercial Sex in Finland. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Diatlova, Anastasia (2018). Conceptualisation of home among Russian-speaking women engaged in commercial sex in Finland, *Gender, Place & Culture*, 25(1), 61–79, DOI: 10.1080/0966369X.2017.1400950

Diatlova, Anastasia & Näre, Lena (2018). Living the Perpetual Border: Bordering practices in the lives of Russian-speaking women engaged in commercial sex in Finland, *Nordic Journal of Migration Research*, 8(3), 151–158. <https://doi.org/10.2478/njmr-2018-0017>

Directive 96/71/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1996 concerning the posting of workers in the framework of the provision of services. *Official Journal of the European Communities*, No L 18/1.

Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. *Official Journal of the European Union*, No L 101/1.

Doychak, K. & Raghavan, C. (2020) "No voice or vote:" trauma-coerced attachment in victims of sex trafficking, *Journal of Human Trafficking*, 6:3, 339–357.

Euractiv 27.1.2023. UN: 2023 could see spike in human trafficking cases from Ukraine. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/un-2023-could-see-spike-in-human-trafficking-cases-from-ukraine/>

European Commission (2022). An Anti-Trafficking Plan to protect people fleeing the war in Ukraine. https://home-affairs.ec.europa.eu/news/anti-trafficking-plan-protect-people-fleeing-war-ukraine-2022-05-11_en

European Commission (n.d.). Posted workers. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=471>

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2014). Addressing forced marriage in the EU: legal provisions and promising practices. Luxembourg: Publication Office of the European Union.

Eurostat (2023). Trafficking in human beings statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics

FATF – APG. (2018). Financial Flows from Human Trafficking. Paris: FATF. <http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/human-trafficking.html>

Finnwatch (2022). Pääurakoitsijoiden ihmisoikeusvastuu urakkaketjuissa 1/22. https://finnwatch.org/images/reports_pdf/Paaurakoitsijoiden_ihmisoikeusvastuu_urakkaketjuissa_-_raportti_1.pdf

Government of the Netherlands. (n.d.) 'Loverboys'. <https://www.government.nl/topics/human-trafficking/romeo-pimps-loverboys>

GRETA (2022). Online and technology-facilitated trafficking in human beings. Council of Europe, April 2022. <https://rm.coe.int/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings-full-rep/1680a73e49>

GRETA (2021). Reply from Poland to the Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Parties. Third evaluation round.

GRETA (2018) 26_POL. <https://rm.coe.int/reply-by-the-polish-authorities-to-greta-s-3rd-round-questionnaire-on-/1680a1f4b0>

GRETA (2020). Report submitted by the authorities of Ukraine on measures taken to comply with Committee of the Parties Recommendation CP(2018)29 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Second evaluation round. CP(2020)07. <https://rm.coe.int/cp-2020-07-ukraine/16809eb4f6>

Haapala, M., Kaijanen, M., Minkkinen, M. & Westlund, O. (2023). Hatkassa Suomessa. Kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista. Pesäpuu ry. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2023/03/HatkassaSuomessa-taittoversio-1.4-1.pdf>

Hannonen, Jani & Kainulainen, Heini (2022). Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-386-5>

Helsingin Sanomat 26.4.2023. Poliisi epäilee: Vietnamlainen nainen yritettiin tuoda Suomeen kasvihuoneyrittäjän seksuaalisesti hyväksikäytettäväksi. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009541255.html>

Helsingin Sanomat 22.4.2023. Pimeitä kuljetuksia. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009517649.html>

Helsingin Sanomat 12.4.2023. Nuorehko nainen ansaitsi yli 200 000 euroa paritukseksi Suomessa. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009513716.html>

Helsingin Sanomat 5.7.2020. Siivoton ala. <https://dynamic.hs.fi/a/2020/siivotonala/>

Helsinki Police Department (2022). Expert opinion from Helsinki Police Department to the Administration Committee concerning government proposal HE 114/2022 vp. (in Finnish) <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2023-AK-1536.pdf>

HEUNI (2022). Summary of the operational exchange visit to Lithuania; slides presented during the visit on "THB in Latvia: trends and modus operandi".

Hoff, S. & De Volder, E. (2022). Preventing human trafficking of refugees from Ukraine. A rapid assessment of risks and gaps in the anti-trafficking response. La Strada International & The Freedom Fund. https://freedomfund.org/wp-content/uploads/UkraineAntiTraffickingReport_2022_05_10.pdf

Iltalehti 3.2.2023. Poliisi: "Käytännössä kaikki kehityismaista Suomeen töihin pyrkivät maksavat kynnysrahaa". <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/8ec00dcb-19b3-459c-b278-250478d94942>

Institute for Human Rights and Business (n.d.). Dhaka Principles for Migration with Dignity. <https://dhakapinciples.org/>

Institute for Human Rights and Business (n.d.). The Employer Pays Principle. <https://www.ihrb.org/employerpays/the-employer-pays-principle>

International Labour Organization ILO (2019). General principles and operational guidelines for fair recruitment and Definition of recruitment fees and related costs. International Labour Office, Geneva. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/--protrav/--migrant/documents/publication/wcms_536755.pdf

International Organization for Migration IOM (2022). Crisis Response Operational Update. <https://mailchi.mp/3b9bbdc0add3/iom-ukraine-operational-weekly-sitrep-18-to-24-october-5791402?e=e771809828>

International Organization for Migration IOM (n.d.). IRIS Ethical Recruitment. <https://iris.iom.int/>

Jokinen, A. & Ollus, N. (2019). Likainen vyyhti. Työperäisen hyväksikäytön liiketoimintamalli. HEUNI Publication Series No. 92b. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/report-series-92b>

Jokinen, A., Ollus, N. & Viuhko, M. (2011). Ehdolla millä hyvänsä. Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. HEUNI Publication Series No. 67. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/report-series-67>

Kauranen, M. (2018). Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa. In Pekka Koponen, Raimo Lahti & Elina Elo (eds.) Valittuja kysymyksiä rikos- ja rikosprosessioikeudesta I. 105–136.

Kervinen, E. & Ollus, N. (2019). Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa. HEUNI Publication Series No 89. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/report-series-89>

Lehtinen, M. (2023). Hatkassa olevat nuoret kohtaavat monia vaaroja. Blog post, 31 Mar 2023. <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/hatkassa-olevat-nuoret-kohtavat-monia-vaaroja>

Lilja, I., Kervinen, E., Lietonen, A., Ollus, N., Viuhko, M. & Jokinen, A. (2020). Unseen Victims. Why Refugee Women Victims of Gender-Based Violence Do Not Receive Assistance in the EU. HEUNI Publication Series No. 91. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/report-series-91>

Lõunaestlane 14.3.2023. Politsei kontrollis Pärnus kortermaja ehitusel töötavaid välismaalasi, kellest osa põgenes, aga nad saadi kätte. <https://lounaestlane.ee/politsei-kontrollis-panus-kortermaja-ehitusel-tootavaid-valismaalasi-kellest-osa-pogenes-aga-nad-saadi-katte/>

Ministry of Justice of Estonia (2021). Kuritegevus Eestis 2021: Inimkaubandus [Crime in Estonia 2021: Human trafficking]. https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/inimkaubandus_page.html

MTV 6.3.2023 Kauneusalan yrittäjän ihmiskauppsytytteiden käsittely alkaa käräjillä. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kauneusalan-yrittajan-ihmiskauppsytytteiden-kasittely-alkaa-karajilla/8647700>

MTV 15.2.2023 Poliisi: Ihmiskaupasta epäillyn yrittäjän epäillään pestanneen lapsia pyykinpesijöiksi. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisi-ihmiskaupasta-epaillyn-yrittajan-epaillaan-pestanneen-lapsia-pyykinpesijoiiksi/8634246>

Muraszkiewicz, J. (2020). New discussions on the complicated relationship between Poland and forced labour. London: Trilateral Research. https://cbss.org/wp-content/uploads/2020/09/CAPE_Poland.pdf

National Assistance System for Victims of Human Trafficking (2023). New clients in year 2022. https://www.ihmiskauppa.fi/en/materials/statistics_and_info_about_the_assistance_system_for_victims_of_human_trafficking/annual_overview_2022_of_the_nas/statistics_new_clients_in_2022

National Assistance System for Victims of Human Trafficking (2022). 2021 Annual Review of the National Assistance System for Victims of Human Trafficking. https://www.ihmiskauppa.fi/en/materials/statistics_and_info_about_the_assistance_system_for_victims_of_human_trafficking/annual_review_2021/statistics_new_clients_2021

National Assistance System for Victims of Human Trafficking (2021). Statistics and info about the Assistance System for Victims of Human Trafficking. https://www.ihmiskauppa.fi/en/materials/statistics_and_info_about_the_assistance_system_for_victims_of_human_trafficking

National Assistance System for Victims of Human Trafficking (n.d.a). Human trafficking related to sexual exploitation. https://www.ihmiskauppa.fi/en/human_trafficking/forms_of_human_trafficking/sexual_exploitation

National Assistance System for Victims of Human Trafficking (n.d.b). Helping victims of child trafficking and the children of trafficking victims. https://www.ihmiskauppa.fi/en/information_on_helping_victims_helping_victims_of_child_trafficking_and_the_children_of_trafficking_victims

National Bureau of Investigation (NBI). (2023). NBI conducted an investigation into suspected aggravated human trafficking in construction industry. 2 May 2023. <https://poliisi.fi/en/-/nbi-conducted-an-investigation-into-suspected-aggravated-human-trafficking-in-construction-industry>

Occupational Safety and Health in Finland (2022). Serious shortcomings in the working time records of foreigners working in private homes. <https://www.tyosuojelu.fi/web/en/-/serious-shortcomings-in-the-working-time-records-of-foreigners-working-in-private-homes>

Official Statistics of Finland: Statistics on offences and coercive measures (2023). Cases of trafficking reported to the Finnish authorities.

Oinonen, J. (2019). Majakka-hanke 2017–2018. Tukea ja tietoa ihmisille, joilla on kohonnut riski jäädä rikosoikeudellisten ja rikosuhripalvelujen ulkopuolelle. Loppuraportti 2019. Pro-tukipiste ry. https://protukipiste.fi/wp-content/uploads/2021/05/Pro-tukipiste-Raportti_Majakka_FINAL.pdf

Ollus, N. & Jokinen, A. (2013). "We've Got People Lined Up Behind the Door": Placing the Trafficking and Exploitation of Migrant Workers in Context in the Restaurant and Cleaning Sectors in Finland. In Ollus, N., Jokinen, A. & Joutsen, M. (2013) (eds.) Exploitation of Migrant Workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania. Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking. HEUNI Publication Series No. 75. Helsinki: HEUNI, 31–170.

Ollus, N. (2016). From Forced Flexibility to Forced Labour: The Exploitation of Migrant Workers in Finland. HEUNI Publication Series No. 84. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/report-series-84>

Organization for Economic Co-operation and Development OECD (2023). What we know about the skills and early labour market outcomes of refugees from Ukraine. <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/what-we-know-about-the-skills-and-early-labour-market-outcomes-of-refugees-from-ukraine-c7e694aa/>

Organization for Security and Co-operation in Europe OSCE (2022). Recommendations on enhancing efforts to identify and mitigate risks of trafficking in human beings online as a result of the humanitarian crisis in Ukraine. https://www.osce.org/files/f/documents/4/c/516423_0.pdf

Organization for Security and Co-operation in Europe OSCE (2014). How to prevent human trafficking for domestic servitude in diplomatic households and protect private domestic workers. <https://www.osce.org/handbook/domesticservitude>

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2023). ODIHR Survey on the Safety and Security of Women Refugees from Ukraine. <https://www.osce.org/odhr/536019>

Pihlaja, S. & Roth, V. (2022). Seksuaaliväkivaltaa kohdanneiden ihmiskaupan uhrien avunsaantia parannetaan. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/seksuaalivakivaltaa-kohdanneiden-ihmiskaupan-uhrien-avunsaantia-parannetaan>

Plambech, S. (2022). "My body is my piece of land": Indebted deportation among undocumented migrant sex workers from Thailand and Nigeria in Europe. Security Dialogue 00(0), 1–16. <https://doi.org/10.1177/09670106221127844>

Pro Sentret (2021). Another Year of Covid-19. A follow-up report on the handling of the pandemic and persons who sell sex in Norway and the Nordic countries. <https://www.prosentret.no/getfile.php/131453-1669895959/Dokumenter/Another-year-of-COVID-19-Ida-Kock-2021%20%281%29.pdf>

Rappler (2022). Rough roads: The exploitation of Filipino truck drivers in Europe. <https://www.rappler.com/newsbreak/investigative/exploitation-experience-filipino-truck-drivers-europe-part-1/>

Regional State Administrative Agency, OSH Division (2023). Regional State Administrative Agencies supervise companies that employ foreign workers in Finland. <https://www.vero.fi/en/grey-economy-crisis/prevention/preventionstatistics/employers-and-contractors-obligations/>

RIKU (2021). Rikosuhripäivystys. Reilu työ -verkosto: Yrittäjydeksi verhottu työnteko voi johtaa hyväksikäyttöön. <https://www.riku.fi/reilu-tyo-verkosto-yrittajydeksi-verhottu-tyonteko-voi-johtaa-hyvaksikayttoon/>

RIKU (2022). SEIVE – seksuaaliväkivallan ja ihmiskaupan vastainen verkostohanke. Powerpoint presentation. Victim Support Finland.

RIKU (2023). Meeting with Saara Pihlaja. Victim Support Finland.

Roth, V. & Luhtasaari, M. (2021). Finland fights human trafficking. Action Plan against Trafficking in Human Beings. Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements. 2021:24. Helsinki: Ministry of Justice. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-824-0>

SAK (2023). Työ- ja osaamisperusteisen maahanmuuton lisääminen edellyttää työmarkkinarikollisuuden kitkemistä ja maahanmuuttavien aseman parantamista. Tiedote, 4.2.2023. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö. <https://www.stinfo.fi/tiedote/tyo-ja-osaamisperusteisen-maahanmuuton-lisaaminen-edellyttaa-tyomarkkinarikollisuuden-kitkemista-ja-maahanmuuttavien-aseman-parantamista?publisherId=69964659>

Tax Administration (2023a). Economic crime cases reported to the police increased in 2022. <https://www.vero.fi/en/grey-economy-crime/prevention/preventionstatistics/crime-prevention/>

Tax Administration (2023b). Current issues. <https://www.vero.fi/en/grey-economy-crime/prevention/current-issues/>

Tax Administration (2022a). Forced and bogus self-employment. <https://www.vero.fi/en/grey-economy-crime/phenomena/new-ways-of-working/forced-and-bogus-self-employment/>

Tax Administration (2022b). Working through an invoicing service company. <https://www.vero.fi/en/businesses-and-corporations/business-operations/setting-up-a-business/light-entrepreneur/>

Tax Administration (2022c). Changes in the operating environment are identified quickly in combating the shadow economy and financial crime. Grey economy & economic crime. Published 16 May 2022. <https://www.vero.fi/en/grey-economy-crime/phenomena/situational-picture/>

UKKO.fi (2023). UKKO.fi vaatii rakennusalan kevytyrittäjyyteen yhteisiä pelisääntöjä. Tiedote, 20.1.2023. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/ukkofi-vaatii-rakennusalan-kevytyrittajyyteen-yhteisia-pelisaan-toja?publisherId=69818585&releaseId=69963016>

United Nations Office on Drugs and Crime UNODC (2023). Global Report on Trafficking in Persons 2022. https://www.unodc.org/documents/GLOTiP_2022_web.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime UNODC (2022). Conflict in Ukraine: Key Evidence on Risks of Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/Conflict_Ukraine_TIP_2022.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime UNODC (2020). Interlinkages between Trafficking in Persons and Marriage. Issue Paper, United Nations, Vienna. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2020/UNODC_Interlinkages_Trafficking_in_Persons_and_Marriage.pdf

United Nations High Commissioner for Refugees UNCHR (updated 2023). Ukraine refugee situation. Operational data portal. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR (2022). UNHCR Statement on the UK's Homes for Ukraine scheme. <https://www.unhcr.org/uk/news/news-releases/unhcr-statement-uks-homes-ukraine-scheme>

United Nations High Commissioner for Refugees UNCHR (n.d.). Internally Displaced Persons (IDP). <https://www.unhcr.org/ua/en/internally-displaced-persons>

U.S. Department of Labor (2021). Child Labor and Forced Labor Reports: Ukraine. <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/ukraine>

U.S. Department of State (2022). Trafficking in Persons Report: Poland. <https://www.state.gov/reports/2022-traffic-king-in-persons-report/poland/>

U.S. Department of State (2021). 2021 Trafficking in Persons Report: Ukraine. <https://www.state.gov/reports/2021-traffic-king-in-persons-report/ukraine/>

U.S. Department of State (2018). Trafficking in Persons Report: Ukraine. <https://www.state.gov/reports/2018-traffic-king-in-persons-report/ukraine>

Valovirta, A. (2023). Sijaishuollosta katoaminen altistaa nuoren ihmiskaupan riskille. Blog post 12 April 2023. <https://syrjinta.fi/-/sijaishuollosta-katoaminen-altistaa-nuoren-ihmiskaupan-riskille>

Verkhovna Rada of Ukraine (n.d.). Legislation banning recruitment companies from charging fees from persons seeking employment abroad. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2623-20?lang=en#Text>

Viuhko, M., Lietonen, A., Jokinen, A. & Joutsen, M. (eds.) (2016). Exploitative Sham Marriages: Exploring the Links between Human Trafficking and Sham Marriages in Estonia, Ireland, Latvia, Lithuania and Slovakia. HEUNI Report Series No. 82. Helsinki: HEUNI. <https://heuni.fi/-/report-series-82>

Vuolajärvi, N. (2019a). Precarious intimacies – Europeanised border regime and migrant sex work, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(7), 1090–1107, DOI: 10.1080/1369183X.2018.1430558

Vuolajärvi, N. (2019b). Governing in the Name of Caring – the Nordic Model of Prostitution and its Punitive Consequences for Migrants Who Sell Sex. *Sexuality Research and Social Policy* 16, 151–165. <https://doi.org/10.1007/s13178-018-0338-9>

Wartiovaara, V. (2021). Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä voitaisiin kitkeä neljällä sanalla. Rakennusteollisuus, blogikirjoitus. <https://rakennusteollisuus.wordpress.com/2021/04/30/ulkomaisen-tyo-voiman-hyvakskayttoa-voitaisiin-kitkea-neljalla-sanalla/>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2016). Nigerianlaistautaiset seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrit Suomessa: Ulkomaalaislain soveltamiskäytäntö. Muistio VVTDno: 2016–552. <https://syrjinta.fi/-/kansallisen-ihmiskaupparaportoin-jan-selvitys-suomen-oleskelulupa-kaytanta-altistaa-uhrit-ihmiskaupan-jatkumiselle>

Yle 21.11.2018. Nuorten sokerideittailu huolestuttaa asiantuntijoita – "Glamour voi houkuttaa nuoria, jotka eivät tiedä kovin paljon todellisuudesta". <https://yle.fi/uutiset/3-10519702>

Yle 5.8.2020. Seksikaupan kallis hinta. <https://yle.fi/uutiset/3-11470732>

Yle 6.8.2020. Seksikaupan uhreja ei auteta eikä tunnusteta tarpeeksi – naiset voivat pelätä Suomen viranomaisia yhtä paljon kuin ihmiskauppiaita. <https://yle.fi/a/3-11481071>

Yle 28.9.2020. Pimeää hommaa. <https://yle.fi/uutiset/3-11543310>

Yle 23.3.2021. Poliisin uusi erikoisryhmä tutkii ihmiskauppaa ja paritusta – myös lainsäädäntöön on tulossa muutoksia, jotta uhreja voidaan auttaa paremmin. <https://yle.fi/a/3-11846474>

Yle 17.2.2022. Pohjanmaan poliisi Närpiön kiskontavvyhdistä: "Rikollinen toiminta on jatkunut pitkään, puhutaan kymmenistä vuosista". <https://yle.fi/a/3-12322961>

Yle 22.3.2022. Seksityötä tai kuvitteellinen työpaikka suomalaisesta yrityksestä – näin ukrainalaispakkolaisia huijataan työmarkkinoilla. <https://yle.fi/a/3-12369785>

Yle 1.4.2022. Uusi vangitsemispäätös Närpiön kiskontavvyhdistä – kasvihuoneyrittäjä epäillään ihmiskaupan yrityksestä sekä törkeästä kiskonnasta. <https://yle.fi/a/3-12386292>

Yle 14.4.2022. Närpiön tapaus on poliisille vaikea tutkittava, sillä uhrit vaikevat – osa pelkää palautusta, yhteisöstä eristämistä tai jopa väkivaltaa. <https://yle.fi/a/3-12405075>

Yle 17.11.2022. Närpiöläistä kasvihuoneyrittäjä epäillään edelleen ihmiskaupasta ja törkeästä kiskonnasta. <https://yle.fi/a/74-20004992>

Yle 18.12.2023. Rakennusliitto syyttää: ukrainalaisia työntekijöitä on käytetty törkeästi hyväksi Tamperella isolla työmaalla. <https://yle.fi/a/74-20013521>

Yle 20.1.2023. Raportti paljastaa, miten ukrainalaisten oikeuksia poljettiin työmaalla Tampereella: kuvaavaa on jo, miten kävi tarkastajan kirjeelle. <https://yle.fi/a/74-20013839>

Yle 2.2.2023. Pääurakoitsija kieltää kevytyrittäjyyden Sulka-vuoren työmaalla – ukrainalaiset palkataan työsuhteisiin. <https://yle.fi/a/74-20016159>

Yle 6.2.2023. Latvialainen yritys kiistää ukrainalaisten hyväksikäytön Tampereen jättityömaalla ja saattaa haastaa Rakennusliiton oikeuteen. <https://yle.fi/a/74-20016658>

Ylinen, P., Jokinen, A., Pekkarinen, A-G., Ollus, N. & Jenu, K. (2020). Uncovering labour trafficking. Investigation tool for law enforcement and checklist for labour inspectors. HEUNI Publication Series No. 95a. <https://heuni.fi/-/report-series-no.-95a>

#ELECT THB

Enhanced Law Enforcement
Cooperation and Training on
Trafficking in Human Beings